



ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 57, февруари 2021 г.

В настоящия петдесет и седми бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през февруари 2021 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, както и анотации на решенията на ЕСПЧ по дела срещу България и диспозитивите или анотации на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1.	ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2.	ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ.....	4
3.	ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ.....	11
4.	ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС И ПРЕЗУМПЦИЯ ЗА НЕВИНОВНОСТ.....	17
5.	ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ.....	28
6.	СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И НА СЪВЕСТИТА И РЕЛИГИЯТА	30
7.	ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ.....	31
8.	ДРУГИ ПРАВА.....	38

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Признаването на нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията от страна на властите, без присъждане на обезщетение за неимуществени вреди, не лишава жалбоподателя от статуса на жертва на нарушение на Конвенцията.

Решение по делото [Hasselbaink v. Netherlands \(no. 73329/16\)](#)

Виж по-долу в [раздел „Право на свобода и сигурност“](#).

2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

По жалбата на три български деца, които твърдят, че са били подложени на сексуална злоупотреба в дома за лишени от родителски грижи деца, в който са живели преди да бъдат осиновени от италианско семейство, и че българските власти не са провели ефективно разследване по оплакването им, Голямото отделение приема, подобно на Пето отделение на Съда (произнесло се по случая с решение от 17.01.2019 г.), че не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията в материалния му аспект. За разлика от отделението обаче, Голямото отделение установява нарушение на чл. 3 в процедурния му аспект (с мнозинство от 9 гласа срещу 8). Намира, че българските разследващи органи не са взели всички разумни мерки за изясняване на фактите, по-специално като не са използвали съществуващите механизми за разследване и за международно сътрудничество, и не са направили пълен и внимателен анализ на доказателствата, с които са разполагали. Поради допуснатите сериозни пропуски разследването не е било ефективно, както изисква чл. 3 от Конвенцията, тълкуван в светлината на другите приложими международни актове, и по-специално Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на

децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие.

Решение на Голямото отделение по делото [X and Others v. Bulgaria \(n° 22457/16\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът установява нарушение на позитивните задължения на държавата по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията. Липсата на предоставена в рамките на наказателното производство адекватна закрила на ненавършило 15 години дете, жертва на сексуална експлоатация и злоупотреба, е довела до тежко вторично виктимизиране. Не е изпълнено и изискването за бързина и усърдие по дело, в което необходимостта да бъде защитено едно дете е налагала особено внимание и даване на абсолютен приоритет.

Решение по делото [N.Ç. c. Turquie \(n° 40591/11\)](#)

Фактите: През 2002 г. жалбоподателката, родена на 2 януари 1990 г. (според документа ѝ за самоличност), била принудена от две жени – Е.А. и Т.Т., да проституират заедно. На 8 януари 2003 г. подала в полицията оплакване срещу тях и срещу мъжете, с които е имала сексуални отношения. Било образувано наказателно производство и на

27 заподозрени била взета мярка задържане под стража. На 20 януари прокурорът внесъл обвинителен акт срещу 28 лица, някои от които държавни служители, за изнасилване на ненавършило 15 години непълнолетно лице, противозаконно лишаване от свобода и подбуждане към проституиране. В течение на производството били привлечени още четирима обвиняеми. В периода от март до юни 2003 г. съдът освободил постепенно всички обвиняеми. През 2010 г. отделил производството срещу двама от тях, за да бъде проверена вменяемостта им. След 35 съдебни заседания трима от подсъдимите били оправдани по обвинението за изнасилване, по липса на достатъчно доказателства. По обвинението за противозаконно лишаване от свобода съдът установил, че наказателната отговорност е погасена поради изтичане на предвидената в закона давност и прекратил производството в тази му част по отношение на всички обвиняеми. Приложил основния състав на изнасилване на ненавършило 15 години лице и наложил на подсъдимите наказание лишаване от свобода, като изходил от минималния предвиден в тази разпоредба срок 5 години, съответно увеличен (за многократност и организирана престъпна група) или намален. За всички подсъдими, с изключение на Е.А. и Т.Т., наказанието било смекчено поради добро поведение по време на производството.

Касационният съд отменил частично присъдата и върнал делото за ново разглеждане в отменените ѝ части. Първоинстанционният съд се произнесъл отново през януари 2013 г. и година по-късно Касационният съд потвърдил присъдата. През 2011 г. била произнесена осъдителна присъда и в отделното производство, която Касационният съд потвърдил през 2014 г. В крайна сметка сроковете на наложеното с влезлите в сила присъди наказание лишаване от свобода на отделните подсъдими варирали между две години и един месец и 13 години и 7 месеца.

През март 2013 г. жалбоподателката била настанена в специализирана институция за защита на децата, където останала до навършване на пълнолетие.

Решението:

68. Жалбоподателката се позовава на членове 3, 6, 8 и 13 от Конвенцията и се оплаква, че в наказателното производство не е получила професионална подкрепа, била е подложена на унижение в присъствието на обвиняемите и е била заплашвана от тях пред очите на съдебните органи. Оплаква се също така от отпадането на две от обвиненията поради изтичане на давността и от намаляването на наложените наказания на основание добро поведение по време на съдебните заседания. Така тя смята, от една страна, че не е била защитена по време на производството, и друга – че то е било неефективно от гледна точка както на продължителността, така и на резултата му. На основание чл. 14 от Конвенцията жалбоподателката твърди и че е била обект на дискриминация по признак пол.

69-74. Правителството повдига възражение, че жалбата е недопустима, тъй като жалбоподателката 1) е сезирала Съда преди приключването на наказателното производство; 2) не е използвала междуременно въведената индивидуална конституционна жалба; 3) не е направила оплакване от ефективността на наложените наказания, но и да се приеме, че е направила, то можело да се отнася само за първата, влязла в сила през 2011 г. част на присъдата, а за останалите трябвало да подаде нови жалби; 4) загубила е статуса си на жертва на нарушение, след като всички извършители са били наказани ефективно. Жалбоподателката твърди, че е сезирала Съда след първата присъда, която вече илюстрирала неефективността на вътрешноправните средства за защита, и че е направила оплакване от безнаказаност. Окончателните съдебни решения не ѝ били съобщени. Възможността за индивидуална конституционна жалба била въведена след частичното влизане в сила на първата присъда.

75-87. Съдът отхвърля първите три възражения. Относно твърдяното преждевременно подаване на жалбата напомня, че в случая приключването на наказателното производство е станало в три отделни момента поради частичната отмяна на присъдата и отделянето на производството по отношение

на двама от обвиняемите. Съдът напомня също така, че допуска последната фаза на дадено правно средство за защита да е приключила след подаването на жалбата, но преди произнасянето по допустимостта ѝ (*Azzolina et autres c. Italie*, n^{os} 28923/09, 67599/10, § 105). По второто възражение Съдът отбелязва, че правителството не е представило пример от практиката на Конституционния съд, от който да се вижда, че той би разгледал жалба относно дадено производство, когато постановението в него съдебен акт е влязъл частично в сила преди въвеждането на индивидуалната конституционна жалба. Освен това по делото *Şükrii Yıldız c. Turquie*, (n^o 4100/10, §§ 42-46), в което Съдът е разгледал в светлината на чл. 3 ефективността на наказателното производство, той е отхвърлил подобно възражение поради прекомерната му продължителност. В настоящия случай към момента на подаване на жалбата наказателното производство е било висящо вече повече от 7 години. Що се отнася до наличието на оплакване за неефективност на наказанията Съдът констатира, че жалбоподателката го е направила и че в нарушение на вътрешното право окончателните решения не са ѝ били съобщени. Препраща и към заключението си относно твърдяната преждевременност на жалбата. Възражението, че жалбоподателката е загубила статуса си на жертва на нарушение, Съдът оставя за разглеждане заедно със съществуването на жалбата, тъй като се касае за ефективността на производството.

1. Твърдяното нарушение на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията

88-90. Относно правната квалификация на фактите Съдът отбелязва, че по делото не са установени елементи на трафик на хора, а и жалбоподателката не се позовава нито изрично, нито по същество на чл. 4 от Конвенцията (срв. *S.M. c. Croatie* [GC], n^o 60561/14, §§ 241-242 и 303). С оглед на обстоятелствата превес вземат въпросите, свързани с нейната възраст и с вторичната ѝ виктимизация. Ето защо Съдът приема, че следва да разгледа случая в светлината на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията.

91. Жалбоподателката посочва по-конкретно, че когато е давала показания пред

полицията, прокурора и наказателния съд, не е била подпомагана от психолог или друг професионалист; че в първото съдебно заседание е трябвало да обясни в подробности какви заплахи, удари и сексуални действия е претърпяла, а също и да възпроизведе позите си при някои сексуални актове, пред всички подсъдимите и адвокатите им, както и пред родителите си; че това, наред с медийното отразяване на процедурата, ѝ е причинило крайно унижение; че на излизане от много от съдебните заседания тя и адвокатите ѝ са били заплашвани и блъскани от близките на подсъдимите, а след едно от тях, приключило в 23 часа, се е наложило да бъдат ескортирани от полиция, тъй като близките са обкръжили съдебната палата, с тояги и огнестрелно оръжие в ръце, но въпреки това исканията ѝ за гледане на делото на друго място по съображения за сигурност са били отхвърлени; че обвиняемите са били освободени през 2003 г. и в следващите съдебни заседания не е бил постигнат значителен напредък; че продължителността на производството е била прекомерна; че обвиненията за незаконно лишаване от свобода и подбуждане към проституиране са отпаднали поради изтичане на давността; че относно незаконното лишаване от свобода и изнасилването е било отдадено решаващо значение на твърдяното ѝ съгласие, въпреки че според закона то не може да бъде вземано предвид, когато става въпрос за ненавършило 15 години лице; че наложените наказания са били смекчени на основание добро поведение по време на производството; че възпиращото действие на законите чрез ефективното им прилагане е било подкопано по тези причини, но също и поради това, че властите на са предприели административна проверка по отношение на обвинените държавни служители.

92. Правителството поддържа, че националното законодателство относно изнасилването и сексуалната злоупотреба и създадените механизми за прилагането му са достатъчни, за бъдат защитени децата, жертви на такива деяния. Делото било гледано без присъствието на публика, жалбоподателката била настанена в специализирана институция и следена от психиатри, а при разпита ѝ по делегация

била подпомагана от психолог. Продължителността на производството не се дължала на липса на усърдие, а на броя на обвиняемите и сложността при събирането на писмените и гласни доказателства. Производството срещу двама обвиняеми било отделено именно за да не се причини допълнително забавяне. Подсъдимите били наказани ефективно с лишаване от свобода и наказанията били изпълнени.

93-98. Относно общите принципи в материята Съдът препраща към решението си по цитираното дело *S.M. c. Croatie* (§§ 308-320). Той напомня, че в тежки случаи, като извършени по отношение на деца изнасилване и сексуална злоупотреба, позитивното задължение на държавата по силата на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията да защитава физическата неприкосновеност на индивида, дори и от действия на частни лица, изисква ефикасни наказателноправни норми; то може да обхване и въпросите относно ефективността на наказателното разследване, което има за цел да приложи това законодателство на практика (*M.C. c. Bulgarie*, n° 39272/98, §§ 148-166). Необходимите мерки включват и адекватна грижа за жертвата в хода на наказателното производство, за да бъде тя защитена от вторична виктимизация (напр. *A et B c. Croatie*, n° 7144/15, §§ 106-121). Задължението за ефективно разследване е за средства, а не за резултат, но националните съдебни органи в никакъв случай не трябва да допускат безнаказаност на посегателствата върху физическия и морален интегритет. Подразбиращо се е и изискването за бързина и разумно усърдие (напр. *S.Z. c. Bulgarie*, n° 29263/12, §§ 42-47). Изпълнението на процедурното задължение трябва да се преценява на базата на няколко съществени елемента, като бързото започване на разследване и годността му да осигури щателен, обективен и безпристрастен анализ на всички релевантни обстоятелства, установяване на фактите, идентифициране и евентуално наказване на отговорните лица. Тези елементи са взаимно свързани и в своята съвкупност позволяват да се оцени ефективността на разследването (цитираното *S.M. c. Croatie*, §§ 313-320 и препратките там). Съдът напомня освен това, че понятието за „личен живот“ в чл. 8 от Конвенцията

обхваща физическия и морален интегритет (напр. *M.P. et autres c. Bulgarie*, n° 22457/08, § 110).

99-102. В настоящия случай оплакванията се отнасят, от една страна, за защитата на личния интегритет на жалбоподателката в рамките на наказателното производство и от друга страна, за неговата ефективност. Не се спори, че е достигнат прагът на тежест, необходим за приложимостта на чл. 3 от Конвенцията. С оглед на възрастта на жалбоподателката, тя е била в уязвимо положение. Установената от националните органи сексуална злоупотреба, на която е била подложена, както и твърденията за вторична виктимизация, т.е. за неосигурена ѝ закрила в наказателното производство, са достатъчно значителни, за да попаднат в приложното поле на чл. 3. Фактите попадат и в обхвата на чл. 8 от Конвенцията, с оглед на отражението им върху нейния физически и морален интегритет, и в двата аспекта на оплакването ѝ (напр. цитираното *M.C. c. Bulgarie*, § 167). Следователно Съдът трябва да провери спазването на приложимите процесуални правила и начина, по който са действали наказателноправните механизми, за да прецени дали е имало такива недостатъци, които представляват нарушение на процедурните задължения на държавата по чл. 3 и чл. 8. В това отношение той следва да установи дали властите са зачели като първостепенно съображение висшия интерес на детето и дали са взели под внимание особената уязвимост на дете, жертва на сексуална експлоатация, за да го защитят от вторична виктимизация (цитираното *A et B c. Croatie*, § 121). В този контекст Съдът напомня, че в наказателното производство трябва да се потърси балансът между интересите на защитата и на свидетелите, и по-специално жертвите. Производствата относно сексуални престъпления често са изпитание за жертвата, особено когато е изправена против волята си срещу обвиняемия, и още повече когато е непълнолетна. Следователно могат да бъдат взети мерки за закрилата ѝ, доколкото са съвместими с ефективното упражняване на правото на защита (напр. *Aigner c. Autriche*, n° 28328/03, § 35).

а) *закрилата на жалбоподателката в наказателното производство*

103-104. Съдът отбелязва, че за да се произнесе дали държавата е изпълнила позитивните си задължения по чл. 3 и чл. 8 в един толкова тежък случай на сексуална експлоатация на ненавършила 15 години непълнолетна, не може се задоволи с констатацията, че след оплакването ѝ бързо е започнато разследване, довело до наказване на мнозинството от обвиняемите. Поради това той пристъпва към разглеждане на повдигнатите от жалбоподателката въпроси, както и на тези, които се поставят с оглед на материалите по делото, тъй като може да вземе предвид всички пропуски в разследването, които счита за релевантни (цитираното *S.M. c. Croatie* [GC], §§ 225-228).

105. Относно липсата на подкрепа на жалбоподателката в хода на производството Съдът напомня, че редица международни актове в областта на защитата на жертвите на посегателства срещу физическия или психически интегритет и защитата срещу вторична виктимизация изискват подпомагане на децата, претърпели сексуална злоупотреба и експлоатация – Конвенцията за правата на детето, Препоръка Rec (2006)8 на Комитета на министрите на Съвета на Европа (СЕ), Конвенцията на СЕ за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие, Истанбулската конвенция. В случая жалбоподателката не е била подпомагана от социален работник, психолог или друг професионалист нито пред полицията, нито пред прокурора, нито в съдебното производство, до разпита ѝ по делегация на 12 май 2004 г. Според Съда тази констатация е достатъчна, за да се заключи, че за нея не е била положена адекватна грижа.

106. Съдът намира също така, че изправянето на жалбоподателката лице в лице с подсъдимите, без каквито и да било мерки за отделянето ѝ от тях, в редица съдебни заседания, в които се е налагало да дава най-подробни обяснения за упражненото по отношение на нея насилие, несъмнено е било крайно притеснително за нея. Няма данни тя да е пожелала това или да го е налагало ефективното упражняване на правата на

защитата, и Съдът заключава, че не е потърсен адекватен баланс на интересите (напр. цитираното *Aigner*, § 35).

107-110. Що се отнася до ненужното възпроизвеждане пред всички подсъдими и адвокатите им на позите, в които са били осъществявани сексуалните актове, няма данни дали действително го е поискал съдът, както твърди жалбоподателката, или самата тя е решила да обясни фактите по този начин. И в двата случая обаче е ясно, че съдът не е взел никакви мерки да парира унижението, което жалбоподателката легитимно твърди, че е претърпяла. Наред с това Съдът отбелязва, че от материалите по делото не се вижда възпроизвеждането да е било необходимо за установяването на фактите или за правната им квалификация. За жалбоподателката травматизиращият ефект от тези съдебни заседания трябва да е достигнал крайна степен и решението те да бъдат проведени без публика не е било достатъчно да защити достойнството и личния ѝ живот. Проведените по този начин заседания са ѝ причинили притеснение, много по-голямо от присъщото при даване на показания в качеството на жертва на сексуална експлоатация и злоупотреба. Следователно не е възможно да бъдат оправдани с изискванията на справедливия процес за подсъдимите.

111. Съдът отбелязва също така, че по искане на съдебните органи жалбоподателката е била подложена на медицински прегледи 10 пъти – било за да се определи точната ѝ възраст, било за да се установят последиците от изнасилванията, които е претърпяла. Според Съда става въпрос за прекомерен брой прегледи, често крайно интрузивни, за които не е дадено обяснение и които поради това са представлявали неприемливо засягане на нейния физически и психологически интегритет.

112. На излизане от съдебните заседания жалбоподателката се е сблъсквала и с агресивността на близките на подсъдимите – до такава степен, че в един случай се е наложило да бъде ескортирана от полицията, за да напусне града. Няма данни властите да са взели каквито и да било превантивни мерки в това отношение. От материалите по

делото не става ясно защо наказателният съд е отказал делото да се гледа на друго място, което е било нормална практика по чувствителни дела (напр. *Aydemir c. Turquie*, n° 17811/04, § 26) и което би могло да допринесе за спокойното провеждане на съдебните заседания и за сигурността на жалбоподателката.

113-119. Що се отнася до преценката относно съгласието на жертвата Съдът обръща внимание, че жалбоподателката оспорва валидността на съгласието си, като се основава на ниската възраст, на която е била по време на събитията. Поради това Съдът трябва да изследва дали законодателството и прилагането му в случая, в съчетание с твърдените слабости в разследването, са страдали от недостатъци до такава степен, че да доведат до нарушение на позитивните задължения на държавата по чл. 3 и чл. 8 от (цитираното *M.C. c. Bulgarie*, §§ 167-168). Той припомня, че човешкото достойнство и психологическият интегритет изискват особено внимание, когато става въпрос за дете, жертва на сексуална злоупотреба, и задълженията на държавата по тези разпоредби налагат ефективно осигуряване на правата на детето. В такива случаи висшият интерес на детето трябва да има приоритет и властите трябва да отговорят адекватно на нуждите, произтичащи от особената му уязвимост. Липсата на съществено усилие от тяхна страна да установят всички относими обстоятелства и на съобразена с контекста оценка на съгласието на жертвата би могла да повдигне проблем от гледна точка на въпросните разпоредби (*Z c. Bulgarie*, n° 39257/17, §§ 68-70 и 74). Съдът намира, че когато става въпрос за сексуална експлоатация и злоупотреба, в никакъв случай не може да бъде приемливо придаването на еднаква тежест на съгласието на ненавършило 15 години непълнолетно лице и на възрастен човек. В такива случаи разследването и заключенията от него трябва да бъдат фокусирани главно върху въпроса за липсата на съгласие (цитираното *M.C. c. Bulgarie*, § 181). Поради това Съдът отбелязва с интерес, че приложената разпоредба на НК, в която деянието е определено като „изнасилване“ на ненавършило 15 години лице, не упоменава „съгласие“ или „воля“,

или техен синоним. Необходимостта съгласието да не се взема предвид се подкрепя и от разпоредбата, която обявява за наказуеми дори и доброволните сексуални отношения с ненавършило 15 години лице. Въпреки това от мотивите на наказателния съд се вижда, че на „съгласието“ на жалбоподателката е придадена решаваща тежест, за да бъде приложен основният състав, без обаче да е посочено защо в случая твърдените заплахи и удари от страна на Е.А. и Т.Т., както и плащанията от страна на другите подсъдими не са приети за отговарящи на критериите на квалифицирания състав, който предвижда завишено наказание при „принуда, насилие, заплаха“ или „измамническо средство, поставящо жертвата в състояние, което не ѝ позволява да се съпротивлява“, като последният критерий не съдържа ограничения относно физическия, психологически или материален характер на въпросното средство. Спорното тълкуване от страна на националните съдилища е стигнало дори до крайност в случая на един от подсъдимите, заплашил жалбоподателката, че ще съобщи на родителите ѝ с какво се занимава, за да има многократно сексуални отношения с нея. Наказателният съд е приел, въз основа на практика на Касационния съд, че не е налице заплаха по смисъла на закона, тъй като тя произтича от дейността на съответното лице. Според Съда това тълкуване би могло да е логично в подходящ контекст, например ако престъпник бъде заплашван с разкриване на криминалната му дейност. Абсолютно неприемливо е обаче да се прави аналогия, когато става въпрос за заплахата, отправена към жертвата в контекста на сексуална експлоатация и изнасилване на дете (*mutatis mutandis*, цитираното *M.G.C. c. Roumanie*, §§ 73-75). Съдът намира, че съдебните органи са положили огромно усилие да избегнат прилагането на квалифицирания състав, предвиждащ по-дълги срокове лишаване от свобода, и в нито един момент не са проявили загриженост за уязвимостта на жалбоподателката. Подобно рестриктивно тълкуване, без оглед на възрастта на жертвата, съвсем не съответства на една обективна оценка на чувствителния контекст на делото, нито на защитата на дете, жертва на сексуална експлоатация и злоупотреба.

б) ефективността на разследването

120-125. По делото не се поставя въпрос относно законодателната рамка, но следва да се провери дали властите са приложили относимите разпоредби на практика чрез ефективно разследване, отговарящо по-специално на критериите за разумна бързина и усърдие. Наказателното производство е продължило около 11 години, като делото е било разгледано по два пъти от две съдебни инстанции. Въпреки че то е било сложно както поради трудността да бъдат установени фактите, така и поради броя на обвиняемите, Съдът, след като отбелязва, че жалбоподателката или адвокатите ѝ не са причинили забавяне, отчита, че останалият без обяснение голям брой медицински прегледи е причинил значителни забавяния, че не е дадено обяснение и за периода на бездействие между 2005 и 2010 г., нито за едногодишната продължителност на всяко от двете производства пред Касационния съд, както и че производството по едно от обвиненията срещу всички обвиняеми и по едно срещу един от тях е било прекратено поради изтичане на давността. С оглед на това Съдът стига до заключение, че поведението на съдебните органи съвсем не съответства на изискването за бързина и усърдие по дело, в което необходимостта да бъде защитено едно дете е налагала особено внимание и даване на абсолютен приоритет.

в) останалите доводи

126-131. Съдът намира, като държи сметка за субсидиарната си роля и за наложените наказания, че смекчаването им на основание добро поведение по време на производството не е намалило възпиращото действие на системата; че по оплакването си във връзка с медийното отразяване на делото жалбоподателката не е предоставила достатъчно данни; че наказанията са били придружени от забрана за работа на държавна служба за три години или завинаги; че аспектът относно освобожда-

ването на обвиняемите през 2003 г. и липсата на съществен напредък след това е обхванат от изводите в §§ 120-125 по-горе.

132-135. В заключение Съдът приема, че анализираният аспекти представляват тежки случаи на вторична виктимизация на жалбоподателката. С оглед на интимния характер на предмета на разглеждане и на нейната възраст, делото се е отличавало с особена чувствителност, за която властите е трябвало да държат сметка при провеждането на наказателното производство. Ето защо Съдът намира, че провеждането на производството не е осигурило ефективно прилагане на наказателното право по отношение на извършеното посегателство върху защитените от чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията ценности. Поради това Съдът отхвърля възражението, че жалбоподателката няма статуса на жертва и установява нарушение на тези разпоредби.

2. Твърдяното нарушение на чл. 14 от Конвенцията

136-139. Съдът отхвърля като явно необосновано оплакването на жалбоподателката, че разгледалите делото ѝ съдии са били повлияни от едно доминирано от мъжете общество, като са приели, че е била „съгласна“, за да защитят извършителите на престъпленията. Намира, че то е недостатъчно подкрепено. В писменото си становище жалбоподателката се е оплакала за първи път и че за подсъдимите мъже е бил приложен минималният праг на наказанието, смекчено за добро поведение, докато това не е сторено за Е.А. и Т.Т., тъй като съдът е приел, наред с другото, че проституирането е неприлична дейност. Изнасилването на непълнолетна обаче не било оценено по същия начин. Съдът отбелязва, че дори и жалбоподателката да се приеме за непряка жертва на основаното на пола различно третиране, което твърди, това оплакване е недопустимо като просрочено.

1. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Разумният срок на предварително задържане зависи от фактите по делото. При всяко продължаване на срока на мярката задържане под стража следва да се отчитат и събраните в хода на разследването доказателства, за да се прецени дали продължаващото задържане е оправдано. Мотивите на съда следва да бъдат релевантни и достатъчни и да отразяват фактите по делото, а не абстрактни и общи. Подробните разисквания в съдебните заседания пред националните съдилища, отразени в протоколите, и аргументите, изложени от правителството пред Съда, не компенсират недостатъчното мотивиране на съдебния акт.

Период от 22 дни за разглеждане искането на жалбоподателя за изменение на мярката задържане под стража пред първа инстанция не отговаря на изискването на чл. 5, § 4 от Конвенцията за произнасяне в кратък срок.

Решение по делото [Hasselbaink v. Netherlands \(no. 73329/16\)](#)

Фактите: На 31 март 2016 г. жалбоподателят бил арестуван и задържан в полицията по подозрение за извършени престъпления – вземане на заложник, противозаконно лишаване от свобода и изнудване. На 5 април с.г.

разследващият съдия му наложил мярка задържане под стража за първоначален срок от 14 дни, като приел, че са налице както обосновано подозрение, така и предвидени в закона основания за задържане. Съществува сериозна причина, свързана с обществената сигурност, с оглед на размера на предвиденото наказание и сериозното нарушаване на правния ред с деянията. Имало и голяма вероятност жалбоподателят да извърши ново престъпление. Задържането му се налагало и за разкриването на обективната истина и последващите следствени действия, тъй като отричал всичко и можел да попречи на събирането на доказателства. Освен това бил осъждан за подобни деяния. Реагирал непропорционално на минимални провокации и поведението му по отношение на жертвите било крайно агресивно. На 14 април, 12 май и 16 юни 2016 г. окръжният съд продължил задържането с по 30 дни. Жалбоподателят не атакувал решенията.

В първото заседание от съдебната фаза на наказателното производство срещу жалбоподателя и другите двама обвиняеми, проведено от окръжния съд на 7 юли 2016 г., защитникът му поискал отмяна на мярката задържане под стража или спиране на изпълнението ѝ. Съдът отхвърлил искането с мотиви, че подозрението и основанията за първоначалното ѝ вземане все още съществуват. Посочил, че е възможно положението да е различно след насрочения за следващата седмица разпит на свидетелите Х и У от разследващия съдия. Отложил делото, като го изпратил на разследващия съдия за събиране на доказателства. На 13 юли защитникът на жалбоподателя подал ново искане за изменение или отмяна на мярката му, като се позовал на изслушанията на 11 и 12 юли обяснения на другите обвиняеми и показания на свидетелите, които твърдели, с изключение на св. Х, че не е имало принуда или заплахи от негова страна, а само разговор за връщане на дълг. Според

защитника основанията за задържане вече не съществували и той поискал мярката да бъде отменена възможно най-скоро. На 26 юли се свързал с регистратурата на съда, за да разбере кога ще бъде разгледано искането. Информирали го, че е било възможно да се насрочи едва за 4 август. Защитникът подал жалба до председателката на съда за неоснователното забавяне.

На 4 август 2016 г. съдът отхвърлил искането за отмяна на мярката. В мотивите си посочил само, че предвид акта за продължаване на задържането от 16 юни 2016 г., протокола от обясненията на жалбоподателя пред разследващия съдия и изявленията на страните в съдебното заседание, основанията, на които е взета мярката, все още са налице. На следващия ден жалбоподателят сезирал апелативния съд с оплакване, че постановеният акт не съдържа мотиви, по-специално относно наличието на обосновано подозрение. На 1 септември 2016 г. апелативният съд отхвърлил жалбата му със също толкова лаконични мотиви. На същата дата гледането на делото продължило и съдът отменил мярката за неотклонение задържане под стража, считано от 2 септември 2016 г., с мотиви, че има голяма вероятност на жалбоподателя да не бъде наложено наказание лишаване от свобода или срокът му да бъде по-кратък от периода на задържане. Жалбоподателят обаче бил освободен едва на 15 септември, когато съдът го оправдал по повдигнатите обвинения. Присъдата влязла в сила на 30 септември.

На 20 септември председателката на окръжния съд информирала защитника на жалбоподателя, че е приела жалбата за бавност за основателна, тъй като при насрочването на заседание по искането от 13 юли не било проявено обичайното усърдие. Поднесла извинения.

Жалбоподателят предявил иск за претърпените в резултат на задържането неимуществени вреди. Съдът му определил стандартното обезщетение от 105 евро на ден за петте дни задържане в полицията и 80 евро на ден за 150-те дни задържане под стража, но намалено с 50 % поради приноса му за продължителното задържане, тъй като дал обяснения едва на 11 юли пред разследва-

щия съдия. Съдът отчетел и че задържането му от 2 до 15 септември е било незаконно и е имало особено голям негативен ефект върху него, поради което му присъдил обезщетение в двоен размер за тези 14 дни.

Решението:

31-33. Жалбоподателят се оплаква на основание чл. 5, §§ 1 и 3 от Конвенцията, че задържането му под стража за периода от 13 юли до 15 септември 2016 г. е било лишено от основание или, алтернативно, че решенията на окръжния съд от 4 август 2016 г. и на апелативния съд от 1 септември с.г. не са били достатъчно мотивирани. Като се позовава на чл. 5, § 3 от Конвенцията, той се оплаква и че искането му от 13 юли 2016 г. за отмяна на мярката не е било разгледано от окръжния и апелативния съд с необходимите бързина и усърдие.

34. Съдът намира, че първото оплакване следва да се разгледа само на основание чл. 5, § 3 (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], по. 23755/07, § 61), а второто – на основание чл. 5, § 4 от Конвенцията (*Kavala v. Turkey*, по. 28749/18, § 176).

35-40. Правителството възразява, че второто оплакване е недопустимо, тъй като жалбата за бавност била приета за основателна и по този начин нарушението било признато, а жалбоподателят загубил качеството си на жертва на нарушение. Жалбоподателят оспорва. Съдът припомня, че по принцип решение или мярка в полза на жалбоподателя не са достатъчни да го лишат от статуса на жертва на нарушение на Конвенцията, освен ако националните власти са признали нарушението и са го поправили. Само когато и двете предпоставки са налице, субсидиарният характер на защитния механизъм по Конвенцията преклудира възможността за разглеждане на жалбата от Съда (*Rooman v. Belgium* [GC], по. 18052/11, § 129). В настоящия случай жалбоподателят е получил извинения, но не и обезщетение за вредите. В предишни свои решения Съдът е намирал нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията поради неизпълнение на задължението за произнасяне по законността на задържането в кратък срок (напр. *Pichugin v. Russia*, по. 38623/03, §§ 154-56).

Приел е, че установяването на нарушение не представлява достатъчно справедливо удовлетворение, и е присъдил обезщетение за неимуществени вреди. В настоящия случай Съдът не намира причина да се отклони от тази си практика. Въпреки признаването на нарушението, за да загуби жалбоподателят статуса си на жертва на нарушение на Конвенцията, е било необходимо и присъждането на обезщетение за неимуществени вреди в адекватен размер (напр. *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], no. 36813/97, § 202).

41-43. Съдът констатира, че окръжният съд е приел за незаконно задържането на жалбоподателя за периода от отмяната на мярката, считано от 2 септември 2016 г., до ефективното му освобождаване на 15 септември с.г. и е присъдил подходящо и достатъчно обезщетение, поради което той не може да твърди, че е жертва на нарушение, и в тази ѝ част жалбата е недопустима съгласно чл. 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията, като несъвместима *ratione personae* с разпоредбите ѝ. В останалата част Съдът обявява жалбата за допустима.

Твърдяното нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията

44-50. Според жалбоподателя в неговия случай подозренията са отслабнали с течение на времето. Те се основавали главно на свидетелските показания на Х, които били опровергани. Към 13 юли 2016 г., когато поискал отмяна на взетата мярка, бил задържан вече 104 дни. Рискът да извърши друго престъпление не можел да бъде обоснован, както поддържа правителството, с простото позоваване на все още неплатения дълг, за който се е твърдяло, че стои в основата на случая, и тежестта на твърдяното престъпление. Мотивите на решението на окръжния съд от 4 август 2016 г. съдържали само лишени от смисъл фрази, очевидно недостатъчни да оправдаят задържането. Жалбоподателят се позовава на практиката на Съда (напр. *Urtāns v. Latvia*, no. 16858/11, § 35), според която националните съдилища били длъжни да излагат с достатъчна яснота мотивите за своите решения относно задържането под стража. Те трябвало да съдържат конкретни факти и индивидуални обстоятелства, които

да представляват релевантно и достатъчно оправдание за мярката. Не било достатъчно позоваването на предходните решения, особено когато в тях не са били взети предвид нови данни, на които се основава искането за отмяна на мярката, нито използването на „обща фраза“ като тези в случая, което обаче било стандартна практика в производствата *habeas corpus* в Нидерландия. По отношение на възражението на правителството, че в случая задържането под стража е продължило относително кратко време, жалбоподателят се позовава на решението *Shishkov v. Bulgaria* (no. 38822/97, § 66) и посочва, че основанието за всеки период на задържане, независимо колко е кратък, трябва да бъде убедително доказано от властите.

51-59. Правителството посочва, че в съответствие с практиката на Съда, принципът в Нидерландия е, че заподозреният може да остане на свобода, докато изчаква процеса. Изключенията били изброени изчерпателно в закона, който предвиждал основания за предварително задържане, признати и от Съда. Съгласно закона „сериозна причина, свързана с обществената сигурност“, като основание за задържане под стража, можело да представлява само подозрението за престъпление, за което е предвидено наказание лишаване от свобода за срок от 12 или повече години, и за деяние, причинило „сериозно нарушаване на правния ред“. Размерът на предвиденото наказание не бил единственият решаващ фактор при определяне дали престъплението представлява деяние, сериозно нарушаващо правния ред. Според Върховния съд също толкова важно било и дали с оглед на тежестта на деянието оставането на заподозрения на свобода няма да бъде посрещнато скептично и да се счете за неприемливо от обществото. В случая опасността от извършване на друго престъпление произтичала от все още неплатения значителен дълг. От значение бил и характерът на жалбоподателя, проявен в прекомерно агресивните му реакции и поведение, както и обстоятелството, че вече е осъждан за свързани с насилие престъпления. От решението по делото *Geisterfer v. the Netherlands* (no. 15911/08, § 39) следвало, че понятията „правен ред“ по националното право и „обществен ред“ в практиката на

Съда са синоними. С оглед на характера на деянията, за които бил заподозрян жалбоподателят, и агресивния начин на извършването им, освобождаването му щяло да бъде посрещнато скептично и да накърни общественото чувство за справедливост. Естеството на престъпленията, които включвали принуждаване със заплахи и насилие към извършването на определени действия, довело и до заключението, че има риск жалбоподателят да попречи на установяването на истината. Съдебните актове от 4 август и 1 септември били достатъчно мотивирани, което трябвало да се преценява с оглед не само на тяхното съдържание, а и на разискванията на страните в хода на съдебните заседания, отразени в протоколите. Правителството подчертава и че жалбоподателят е бил задържан пет месеца, което при конкретните обстоятелства не можело да се счита за несъвместимо с Конвенцията (*W.B. v. Poland*, no. 34090/96, § 66).

60-66. Нидерландският институт за правата на човека, допуснат да участва по делото като трета страна, посочва, че според публикуван през 2012 г. доклад голямата част от 28 интервюирани съдии свързват „сериозното нарушаване на правния ред” с тежестта на престъплението, на която се основава и оценката на опасността от извършване на ново престъпление в случай на освобождаване под гаранция. Институтът обръща внимание и че при продължаване на задържането под стража националните съдилища обикновено се мотивират накратко и използват стандартни формулировки, с малка относимост към обстоятелствата по делото. Често те просто препращали към мотивите на предхождащите решения и разпоредбите на закона. Тази практика се обяснявала донякъде с натовареността на съдилищата, които трябвало да разглеждат по 25 дела в едно заседание. Ограничените мотиви били симптом на по-голям проблем – почти автоматичното отказване на освобождаване под гаранция. Според публикувано през 2010 г. изследване относно продължителността на задържането под стража и наложените впоследствие наказания, в 27% от случаите, в които обвиняемият е бил предварително задържан, не било наложено наказание лишаване от свобода. В 24% от случаите било наложено лишаване от

свобода за срок, равен на периода на предварително задържане или по-кратък. Както потвърждавали съдиите, продължителността на предварителното задържане била неотменим фактор при определяне срока на налаганото наказание лишаване от свобода. В изследване от 2016 г. на мотивировката на решенията на окръжни и апелативни съдилища относно задържането под стража било установено, че всеки съд има свои методи и практики – от предварително подготвени формуляри, в които се отбелязват квадратчета и няма място за индивидуализирани мотиви, до излагане на подкрепени с факти съображения по всички релевантни въпроси. Повечето окръжни съдилища се мотивирали само при първоначалното вземане на мярката и просто препращали към тези мотиви при продължаването на срока ѝ. Често доводите на защитата въобще не били обсъждани в решенията.

67-73. Основните принципи относно продължителността и основателността на предварителното задържане са изложени в решението *Buzadji* (цитирано, §§ 84-91). Съдът припомня по-специално, че разпоредбата на § 1 (с) на чл. 5 излага основанията, на които е допустимо задържане, а § 3, който формира едно цяло с тази разпоредба, установява определени процедурни гаранции, включително правилото, че мярката задържане под стража не трябва да надхвърля разумен период от време, като по този начин регулира продължителността ѝ. Според установената практика на Съда по чл. 5, § 3, съществуването на обосновано подозрение е условие *sine qua non* за законността на задържането, но след изтичането на известен период от време, т.е. още от първия съдебен акт, с който се взема мярката (пак там, § 102), то вече не е достатъчно. Съдът следва да установи 1) дали други изложени от съдебните власти съображения са продължавали да оправдавват лишаването от свобода и 2) дали тези съображения са били „релевантни” и „достатъчни” и дали националните власти са проявили „специално усърдие” при воденето на производството. Основателността на всеки период на задържане, дори и да е кратък, трябва да бъде доказана убедително от властите. Основанията, които Съдът е приемал за „релевантни” и „достатъчни” в

практиката си, в допълнение към съществуването на обосновано подозрение, включват: опасността от укриване, риска от оказване на въздействие върху свидетели или други доказателства, от сговор, от извършване на ново престъпление, от причиняване на обществени безредици, както и нуждата да се защити задържаният. Докато не бъде осъден, обвиняемият е невинен по презумпция и целта на разглежданата разпоредба по същество е да налага освобождаването му, веднага щом продължаващото задържане спре да бъде основателно. Разумната продължителност на задържането зависи от фактите по всяко отделно дело. Продължаващото задържане под стража може да бъде оправдано само ако има конкретни индикации за действително изискване от публичен интерес, което, въпреки презумпцията за невинност, взема превес над установеното в чл. 5 от Конвенцията правило за зачитане на личната свобода. Националните съдилища трябва да разгледат всички факти, които подкрепят или изключват наличието на такова изискване или оправдават отклонение от правилото на чл. 5, и трябва да ги изложат в решенията си. Що се отнася по-специално до риска от извършване на ново престъпление, наред с другото трябва да се вземат предвид естеството и тежестта на обвиненията, криминалното минало на обвиняемия, характерът или поведението му, които биха били индикация, че е налице такава опасност (напр. *Šoš v. Croatia*, no. 26211/13, § 95). Съдът трябва да се убеди, че мотивите на националните съдилища за или против освобождаването не са „общии и абстрактни“ (напр. *Smirnova v. Russia*, nos. 46133/99, 48183/99, § 63), а съдържат позоваване на конкретни факти и на индивидуалните обстоятелства, обосноваващи задържането на жалбоподателя (*mutatis mutandis*, *Panchenko v. Russia*, no. 45100/98, § 107). Така той не е намирал нарушение на чл. 5, § 3 по дела относно сравнително продължителни периоди на предварително задържане, когато националните съдилища са оценили внимателно всички релевантни фактори, основали са се на фактите по делото и мотивите им са отразявали развитието на ситуацията (*Lisovskij v. Lithuania*, no. 36249/14, § 77; *Štvrtecký v. Slovakia*, no. 55844/12, § 65; *Podeschi v. San Marino*,

no. 66357/14, § 153). И обратно, Съдът е установявал нарушение на разпоредбата в случаи на относително кратко предварително задържане, например когато съдилищата главно са препращали към мотивите за първоначалното задържане, без да отчитат развитието на разследването, или решението е сочело като основание само факта, че е налице висящо производство срещу жалбоподателя, или твърдените рискове в случай на освобождаване не са били надлежно обосновани (*Sinkova v. Ukraine*, no. 39496/11, § 74; *Krivolapov v. Ukraine*, no. 5406/07, §§ 105-108; *Cîrstea v. Romania* [комитет], no. 10626/11, §§ 54-59). Когато е възможно да са съществували обстоятелства, които биха оправдали задържането, но съдилищата не са ги изложили, Съдът няма за задача да ги установява и да замества националните власти (напр. *Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*, no. 37048/04, § 77).

74-79. В настоящия случай оплакването на жалбоподателя се отнася за задържането му под стража само от 13 юли 2016 г. нататък. Правителството поддържа, че предварителното задържане на жалбоподателя през целия период се е основавало на опасността от извършване на друго престъпление, на факта, че деянието представлява сериозно нарушаване на правния ред, и на риска да се попречи на правосъдието. Съдът обаче не намира в самите съдебни актове от 4 август и 1 септември нещо, което да подкрепя аргументите, които правителството излага пред него. Той вече е посочвал, че задачата му е да прецени дали решенията на националните съдилища се позовават на конкретни факти и индивидуални обстоятелства, обосноваващи продължаващото задържане, а не да се произнесе по последващите доводи на правителството в тази връзка (цитираното *Urtāns*, § 35). В случая решенията на националните съдилища просто препращат към основанията и съображенията, изложени в решението от 16 юни 2016 г., постановено преди изслушването на допълнителни обяснения и показания, проведено от разследващия съдия на 11 и 12 юли 2016 г. Освен това те не отговарят на основния въпрос, повдигнат от жалбоподателя в искането му от 13 юли с.г. – дали с оглед на тези обяснения и показания подозрението, че е извършил твърдените престъпления, е все

още обосновано. Съдът напомня, че за да реши дали е налице нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията, той се основава главно на мотивите, изложени от националните съдебни органи в решенията им по исканията за освобождаване, и на добре документираните факти, посочени в жалбите (цитираното *Buzadji*, § 91). Поради това той не приема довода на правителството, че задълбочените разисквания в хода на съдебните заседания, отразени в протоколите, компенсират липсата на детайлни мотиви в решенията. Пренията разкриват аргументите на страните, но не и основанията, които оправдават задържането според съда, компетентен да го постанови или продължи. Само мотивирано решение може ефективно да покаже на страните, че са били изслушани, и да осигури възможността за обжалване и за обществен контрол върху правораздаването (*Ignatenco v. Moldova*, по. 36988/07, § 77). Приложимите национални разпоредби също задължават съдилищата да мотивират решенията си относно задържането под стража.

Поради изложеното Съдът заключава, че е налице нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията, тъй като мотивите на съдилищата в решенията им от 4 август и 1 септември 2016 г., макар и „релевантни“, не могат да бъдат квалифицирани като „достатъчни“ да обосноват продължаващото задържане под стража на жалбоподателя през процесния период. Това заключение освобождава Съда от задължението да провери дали компетентните национални органи са проявили „специално усърдие“ при воденето на производството.

Твърдяното нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията

80-83. Жалбоподателят се оплаква, че искането му за отмяна на мярката задържане под стража от 13 юли 2016 г. и жалбата му до апелативния съд не са били разгледани с необходимата бързина. Произнасянето по тях отнело на съдилищата съответно 22 и 26 дни, което не отговаряло на изискването за

„кратък срок“. Правителството оспорва. Твърди, че както Съдът е приел в решението си *R.M.D. v. Switzerland* (26.09.1997 г., § 42), понятието за „кратък срок“ в чл. 5 § 4 не може да бъде дефинирано абстрактно. Подобно на понятието „разумен срок“ в чл. 5, § 3 и чл. 6, § 1 от Конвенцията, то следвало да се определя в светлината на обстоятелствата по делото. Практиката на Съда (*Abdulkhanov and Others v. Russia*, по. 22782/06, § 198, и *Shcherbina v. Russia*, по. 41970/11, § 65) показвала, че стандартът за „кратък срок“ не е толкова строг по отношение на производство пред апелативен съд и че когато първоначалното решение за задържане е взето от съд в производство, осигуряващо подходящи гаранции за справедлив процес, са приемливи и по-дълги периоди на разглеждане пред второинстанционния съд. Правителството добавя, че времето, което е отнело произнасянето в случая, не се отклонява значително от стандартната практика в Нидерландия.

84. Приложимите общи принципи относно изискването за разглеждане на законосъобразността на задържането в „кратък срок“ са изложени по делото *Kavala* (цитирано, §§ 176-81).

85-87. Съдът установява нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията, като намира, че период от 22 дни за разглеждане на искането на жалбоподателя от окръжния съд не отговаря на изискването за произнасяне в „кратък срок“ по смисъла на тази разпоредба (виж *Sarban v. Moldova*, по. 3456/05, § 120, в което Съдът е приел за несъвместим с това изискване срок от 21 дни). За да достигне до този извод, Съдът съобразява признанието на председателката на окръжния съд, че при насрочването на заседание по искането от 13 юли не е било проявено обичайното усърдие. При тези обстоятелства Съдът не намира за необходимо да прави отделна констатация относно времето, което е отнело произнасянето на апелативния съд по жалбата.

2. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС И ПРЕЗУМПЦИЯ ЗА НЕВИНОВНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът намира, че презумпцията за невиновност, установена в чл. 6, § 2 от Конвенцията, е нарушена с направено през 2013 г. изявление на министъра на вътрешните работи пред националната телевизия, тъй като с непремерените изрази, които е употребил, критикувайки съда, че е изменил мярката за неотклонение на лице, разследването срещу което все още е било висящо, от „задържане под стража“ в „домашен арест“, министърът е могъл да създаде впечатлението, че това лице не просто е заподозряно, а несъмнено е извършило деянията, за които е разследвано.

Решение по делото [Stefanov v. Bulgaria](#) (no. 26198/13)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Националните съдилища не са предприели адекватни мерки и не са осигурили достатъчно гаранции за изключването на всякакво легитимно съмнение относно безпристрастността на съдебните заседатели, които са се произнесли по вината на

жалбоподателите. Следователно правото на жалбоподателите делото им да бъдат гледано от безпристрастен съд не е било зачетено и е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Съдът обявява за явно необосновано оплакването на жалбоподателите, че публикувани по време на наказателното производство срещу тях статии са нарушили презумпцията за невиновност.

Решение по делото [Tikhonov et Khasis c. Russie](#) (nos. 12074/12, 16442/12)

Фактите: През ноември 2009 г. жалбоподателите г-н Тихонов и г-жа Хазис били арестувани по подозрение за участие в извършеното през януари с.г. убийство на правозащитника г-н Станислав Маркелов и журналистката г-жа Анастасия Бабурова. Срещу тях бил внесен обвинителен акт за квалифицирано убийство, незаконно притежаване на огнестрелно оръжие, фалшифициране на документи и тяхното използване. Председателят на съда разпределил делото на съдията N. Жалбоподателите поискали делото да се гледа със съдебни заседатели и председателят на съда го преразпределил на съдията Z. , който съставил жури от 12 съдебни заседатели.

От съдебните протоколи, които е представило правителството, се установява, че около 20 пъти в течение на процеса, когато съдебните заседатели влизали в залата след почивка, съдията се обръщал към най-

възрастния от тях с едни и същи въпроси, включително дали са обсъждали обстоятелствата по делото помежду си или с друго. Отговорът винаги бил отрицателен. Вижда се, също така, че в различни моменти от процеса, но все преди съдебното заседание на 18 април 2011 г., съдията е напомнял на съдебните заседатели, че трябва да вземат решение по делото независимо, единствено въз основа на събраните в хода на процеса доказателства. Указвал им, по-специално, че не представляват доказателства публикации, мнения на различни автори и журналистически разследвания.

На 14 април 2011 г. съдебната заседателка D. се отвела и била заменена с резервен заседател. На 16 април тя дала интервю на журналиста L., който го публикувал в блога си. В интервюто D. обяснявала, че се е отвела, тъй като от самото начало някои съдебни заседатели упражнявали натиск върху останалите за произнасяне, че жалбоподателите са виновни. Когато подготвяла писмената си молба, служителят от деловодството на съда, който съдействал на съдебните заседатели, ѝ казал да посочи като основание „семеини причини“. Поради това не знаела дали съдията Z. е бил уведомен за истинските мотиви на отвода. Твърдяла, че някои от съдебните заседатели са бивши служители на реда, а заседателите M. и N. провеждат пропагандна кампания в залата за разисквания. Всяка сутрин M. четял на останалите появилите се в пресата статии, дори и за това, което се е случвало в съдебната зала в тяхно отсъствие и за което те не трябвало да бъдат информирани. С коментарите си към всяка статия се опитвал да настрои заседателите срещу подсъдимите. D. твърдяла и че е присъствала на случай, в който N. се доближила до служител от деловодството на съда и му казала да не се безпокои, тъй като те щели да се произнесат, че подсъдимите са виновни. Имало и случай, в който половината съдебни заседатели, включително и D., написали оплакване срещу M. и N. и го дали на служител от деловодството, но то не било прочетено в съдебно заседание и в крайна сметка не разбрали дали е било предадено на съдията. От своя страна M. подготвил сигнал срещу подсъдимия Тихонов, че в съдебната зала прави знаци на баща си. N. го

подкрепила, но D. и колегите ѝ не били забелязали такова нещо и били против подаването му. С учудване разбрали, че M. все пак го е подал до съдията от името на всички. С това търпението ѝ се изчерпало. Знаела, че и друга заседателка ще се отведе съвсем скоро, тъй като и двете не искали процесът да им тежи на съвестта.

На 25 април 2011 г. вестник *Московский комсомолец* публикувал в интернет друго интервю на D., в което тя посочвала, че сред съдебните заседатели царил страх и те не смеят да се противопоставят на M. и N. Когато в началото предложила на останалите да напишат жалба до съдията заради упражнявания натиск, всички отказали.

В съдебното заседание на 18 април 2011 г. подсъдимите поискали от съда да отведе заседателите M. и N. заради пристрастност, като се позовали на изявленията на D. от 16 април. Съдът поканил M. и N. да вземат становище по искането. Съгласно протокола от съдебното заседание M. отрекъл той или някой друг да е упражнявал натиск над съдебните заседатели. Четял им статии само за да види дали те отразяват обективно процеса, като споделял съображения, но не налагал мнението си. На въпроса на съда дали тези статии могат да повлияят на становището му в процеса, отговорил отрицателно. Както им било обяснено, държал сметка единствено за събраните в залата доказателства. N. отказала да вземе становище. Съдията Z. отхвърлил искането за отвод. В края на процеса дал указания на съдебните заседатели, като им припомнил обвиненията, относимите норми на наказателния закон, доказателствата и доводите на страните. Без специално да им обърне внимание, че не трябва да вземат предвид информацията в пресата, им напомнил правилата за преценка на доказателствата и начина на провеждане на гласуването.

На 28 април 2011 г. съдебното жури се произнесло, че подсъдимите са виновни. На въпроса дали те са извършили убийството на г-н Маркелов, при условията на организирана престъпна група, 7 заседатели отговорили „да“ и петима „не“. На въпроса дали са виновни, 8 съдебни заседатели отговорили „да“ и четирима „не“. На въпроса дали

жалбоподателят е извършил убийството на г-жа Бабурова и дали е виновен, 8 съдебни заседатели отговорили „да“ и четирима „не“. Съдът наложил на подсъдимия наказание доживотен затвор, а на подсъдимата – 18 години лишаване от свобода.

На 18 май 2011 г. М. дал интервю, в което обяснил, че в хода на процеса както той, така и поне още четирима съдебни заседатели, четели в интернет статии за делото, а други, които не ползвали мобилни телефони – във вестник, който също редовно отразявал процеса. Съдията им казал, че не може да им забрани да четат, но че доказателствата са това, което са чули в съдебната зала, и че трябва да държат сметка само за тях.

Подсъдимите обжалвали присъдата. Като се основали на интервюто на D. от 16 април 2011 г. и на изявленията на М. в съдебното заседание на 18 април с.г., твърдели, че М. е нарушил задължението си по Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) да не събира информация за делото извън съдебното разглеждане. оплаквали се, че с решението си да не отведе заседателите М. и N. съдията Z. е нарушил тяхното право делото им да бъде гледано от безпристрастен съд. Жалбоподателят твърдял, че разследващите органи са провели медийна кампания, за да убедят обществото, че той и подсъдимата са виновни. С изявленията си, отразени в статия от 6 ноември 2009 г. във вестник *Российская газета*, директорът на Федералната служба за сигурност (FSB) нарушил презумпцията за невинност. Върховният съд (ВС) потвърдил присъдата.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията (безпристрастност на съдебните заседатели)

34-35. Според жалбоподателите делото им не е било разгледано от независим и безпристрастен съд. Те се позовават се на интервюто на D. от 16 април 2011 г. и на казаното от М. в съдебното заседание от 18 април 2011 г. и в интервюто му от 18 май 2011 г. Поддържат, че са съществували съмнения в безпристрастността на съдебните заседатели, произнесли се по тяхната вина, но нито съдията Z., нито въззивната

инстанция взели адекватни мерки за разсейването им. Съдът намира оплакването за допустимо.

36. По съществуващото на спора жалбоподателите поддържат, че съгласно НПК съдията трябва да следи за спазване на задълженията на съдебните заседатели. В негова тежест било да предприеме всички необходими мерки, за да провери дали те са безпристрастни, и по-специално да призове D. и да я разпита във връзка с твърденията ѝ за поведението на М. и N. Съдията следвало да отстрани М. след признанието му, че е чел статии за процеса, в нарушение на задълженията си по НПК. Нито първоинстанционният, нито въззивният съд предприели адекватни мерки, за да разсеят съмненията в пристрастност на съдебните заседатели М. и N. и на журито като цяло.

37-40. Правителството излага довода, че по време на дадените интервюта D. и M. вече не са били под клетва като съдебни заседатели и следователно изявленията им нямат правна стойност. Смята, че твърденията на D. са противоречиви и необедителни и че е възможно интервюто да е провокация от страна на защитата на обвиняемите, тъй като журналистът бил техен свидетел по делото. Жалбоподателите не поискали D. да бъде разпитана като свидетел в подкрепа на искането им за отвод. M. потвърдил, че трябва да взема предвид само представените в процеса доказателства, и това било достатъчно да разсея всяко съмнение в безпристрастността му. За разлика от случая по делото *Sander c. Royaume-Uni* (n° 34129/96, §§ 22-35), никой от останалите заседатели не заявил, че е пристрастен, нито че е бил подложен на натиск. Като се позовава на решението *Gregory c. Royaume-Uni* (25.02.1997 г., § 48), правителството поддържа, че отвеждането на журито не е единственият начин за осигуряване справедливост на процеса. Въпросите, които съдията задал на M. и N, представлявали адекватни мерки. ВС не бил задължен да извърши допълнителна проверка, защото не било представено ново доказателство, което може да подкрепи съмнение в безпристрастността на заседателите.

41-43. Съдът напомня, че съгласно практиката му всеки съд – което включва и съдебните заседатели – трябва да е безпристрастен както от субективна, така и от обективна страна (напр. *Remli c. France*, 23.04.1996 г., § 46, и цитираните *Gregory*, § 43, и *Sander*, § 22). Субективната безпристрастност се предполага, до доказване на противното (напр. *Kyprianou c. Chypre* [GC], n° 73797/01, § 119), а за да прецени дали е била налице безпристрастност от обективна страна, Съдът трябва да установи дали при разглежданите обстоятелства са съществували достатъчно гаранции, изключващи всякакво обективно оправдано или легитимно съмнение в безпристрастността на съдебното жури. Гледната точка на обвиняемия се отчита при тази преценка, но не играе решаваща роля (напр. *Morice c. France* [GC], n° 29369/10, § 76). Член 6 от Конвенцията включва задължението на всяка национална юрисдикция да провери дали представлява „безпристрастен съд“ по своя състав, когато по този въпрос бъде направено възражение и не е ясно от самото начало, че то е очевидно лишено от основание (*Farhi c. France*, n° 17070/05, § 25). Когато възражението се отнася до съдебен заседател, националният съдия трябва да предприеме адекватни мерки с оглед на конкретните твърдения – например, след като изслуша доводите на страните, да даде допълнителни инструкции на съдебните заседатели (цитираното *Gregory*, §§ 46-47, относно твърдение, че един от съдебните заседатели е направил расистки изказвания), да отведе всички съдебни заседатели (цитираното *Sander*, § 34, за случай, в който съдебен заседател е признал индиректно, че е правил расистки забележки) или да проведе подходяща проверка, за да установи дали действително е налице факт, който може да постави под съмнение безпристрастността на съдебните заседатели, и да прецени доколко този факт е могъл да повлияе на тяхното мнение (цитираното *Remli*, § 47), по-специално като ги разпита (цитираното *Farhi*, § 29, относно твърдение за контакти между някои съдебни заседатели и прокурора).

44-47. Съдът не е оправомощен да се произнесе дали изявленията на D. в интервюто от 16 април 2011 г. имат доказа-

телствена стойност, нито дали изнесените факти са достоверни, но не намира да е било ясно от самото начало, че въпросните твърдения са очевидно неоснователни, до степен съдията да не е длъжен да предприеме адекватни мерки за проверка дали съдът отговаря на поставеното в чл. 6, § 1 от Конвенцията изискване за безпристрастност и дали са налице достатъчно гаранции, за да бъде разсеяно всякакво съмнение в тази насока. Освен това НПК е забранявал на съдебните заседатели да изразяват мнение по делото преди да отговорят на въпросите, поставени им с оглед на разискванията при произнасянето им по въпроса за вината, както и да обсъждат обстоятелствата по делото с лица, които не са част от съдебния състав, и да търсят информация за делото извън заседанията пред съда. Съдията Z. е изслушал страните по направения отвод и е дал възможност на M. и N. да вземат отношение, но не се е опитал да установи истинността на твърденията относно поведението на N. и по-конкретно относно разговора ѝ със служител на деловодството. Въпреки че N. не е била длъжна да даде обяснения, е било възможно съдията да установи верността на тези твърдения с други средства, например изслушване на останалите съдебни заседатели (*mutatis mutandis*, цитираното *Farhi*, §§ 28-29). Що се отнася до M., той е признал част от твърденията, на които се е основавало искането за отвод, но съдията не е положил усилия да установи – например като провери кои медии е следил M., точното съдържание на информацията, която е получил и споделил с останалите съдебни заседатели, или периода, през който е ставало това – дали безпристрастността на журито е била накърнена от споделената информация и до каква степен е възможно да е така. При липсата на такава проверка, уверенията на M., че остава обективен и безпристрастен, не са били достатъчни, за да се изключи всяко разумно съмнение в тази насока. Освен това съдията не е разпитал останалите съдебни заседатели, за да се разбере дали са били в състояние да останат безпристрастни, след като са получили споделената от M. информация.

48-49. Съдът напомня, че от особено значение са указанията, които съдията дава

на съдебните заседатели (напр. *Beuze c. Belgique* [GC], n° 71409/10, § 198). От доказателствата по настоящото дело не се установява в течение на процеса, и поспециално след разпита на М., съдията Z. да им е припомнил важността на задължението да не търсят информация по делото от медиите, включително в интернет (срвн. *Abdulla Ali c. Royaume-Uni*, n° 30971/12, §§ 40-41 и 96). Настина, според съдебните протоколи на два пъти той им е указал, че не трябва да държат сметка за публикувана в медиите информация, но това е станало преди съдебното заседание от 18 април 2011 г., в което М. изрично е признал, че редовно е чел в интернет статии за процеса и е споделял информацията с останалите. Освен това, макар че е разумно да се очаква съдебните заседатели да следват указанията на съдията (*Szyrpusz c. Royaume-Uni*, n° 8400/07, § 85), Съдът намира, че в случая някои доказателства са били в състояние да оборят тази презумпция. Така М., като доайен на съдебните заседатели, редовно е отговарял на съдията, че не са обсъждали делото помежду си. В заседанието на 18 април 2011 г. обаче той е заявил, че когато се оттегляли след представянето на доказателства, обсъждали (единствено) въпроса как дадено доказателство си съответства с останалите. В този контекст Съдът намира, че указанията, дадени от съдията до съдебното заседание от 18 април 2011, не са били достатъчни, за да се изключи всякакво разумно съмнение в безпристрастността на съдебните заседатели. След като един от тях изрично е признал, че е чел в интернет статии за процеса и е споделял с останалите така получената информация, съдията е трябвало да ги инструктира допълнително по ясен и пряк начин, за да се увери, че съдът може да се счита за безпристрастен, а ако не – да ги отведе. Освен това в указанията в края на процеса той не им е напомнил, че не трябва да съобразяват информацията в медиите, до която може да са имали достъп по време на процеса, и поконкретно чрез М.

50-51. Пред ВС жалбоподателите отново са се оплакали, че М. и N. не са били безпристрастни, като са представили и интервюто на М. от 18 май 2011 г. ВС е приел оплакването за недоказано. Според

Съда при тази преценка не е съобразено, че съдията Z. не се е опитал да установи нито съдържанието на споделяната от М. информация, нито доколко останалите заседатели са били в състояние да останат безпристрастни след узнаването ѝ. Мотивите на ВС за отказа да вземе предвид приложените публикации са били, че D. не е участвала в разискванията на журито. Жалбоподателите обаче са се основали не само на нейното интервю, а и на това от 18 май 2011 г., дадено от М. след тяхното осъждане. В него М. е посочил най-малко три медии, които той и други четирима членове на журито са следили по време на процеса, и е заявил, че всички съдебни заседатели са обсъждали получена по този начин информация. Противно на твърдението на правителството, това доказателство е било ново и не може да е било взето предвид при постановяването на присъдата. Съдът напомня, че няма правомощие да се произнесе по доказателствената стойност на изявленията на М. в интервюто, но констатира, че ВС ги е подминал с мълчание, без да обясни защо не взема под внимание този важен елемент. Така ВС не е предприел адекватни мерки, за да отстрани все още съществуващите съмнения по отношение истинността и характера на твърдените факти (в същия смисъл *Shcherbakov c. Russie* [comité], n° 49506/12, § 23, с препратки). С оглед на изложеното Съдът счита, че ВС не е предприел адекватни мерки, за да разсее всяко съмнение в безпристрастността на журито.

52-53. Ето защо Съдът приема, че националните съдилища не са осигурили достатъчно гаранции за изключването на всякакво легитимно съмнение относно безпристрастността на съдебните заседатели, произнесли се, че жалбоподателите са виновни. Следователно правото на жалбоподателите делото им да бъдат гледано от безпристрастен съд не е било зачетено и е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 6, § 2 от Конвенцията

54. Жалбоподателите твърдят, че посочени от тях три статии в пресата са нарушили правото им да се ползват от презумпцията за невиновност.

55-57. Правителството възразява, че оплакването е недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, а по отношение на две от статиите – и поради това, че са публикувани в независими вестници и не отразяват изявления на представители на държавата. Съгласно решението *Rapon c. France (n° 2)* ((déc.) no. 54210/00) властите не били отговорни за действия на частни субекти. Що се отнася до изявленията на директора на FSB, цитирани в третата статия, правителството поддържа, че не могат да се тълкуват като нарушаващи презумпцията за невинност, тъй като тяхната цел е била информиране на държавния глава за резултатите от разследването и събраните в хода му доказателства. Убийствата предизвикали голям обществен интерес и властите били длъжни да държат обществото в течение.

58. Жалбоподателите оспорват. Относно третата статия изтъкват, че е била публикувана в ежедневника *Российская газета*, официален вестник на правителството, посочвала ги е поименно и ги е представяла като виновни за убийствата. Изразите на директора на FSB в доклада му пред президента, възпроизведен в статията, и особено пасажите, в които се говори, че престъпниците са задържани и че са били събрани доказателства срещу тях, явно нарушавали презумпцията за невинност.

60-64. Съдът счита, че не следва да се произнася по възражението за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като оплакването във всички случаи е недопустимо по следните съображения. По отношение на първите две статии той споделя становището на правителството. Третата е публикувана в официалния вестник *Российская газета* и е подписана от журналистката К. от същия вестник. Дори той да е създаден и финансиран от правителството, няма доказателства К. да е била лишена от свободата си на журналист, например поради издателската политика (*a contrario, Manole et autres c. Moldova*, n° 13936/02, §§ 104-106) или поради институционални и икономически връзки със собственика (*a contrario, Saliyev c. Russie*, n° 35016/03, §§ 64-68). Съдът счита, че при публикуването на статията К.

не е действала като представител на държавата и следователно с изявленията си не би могла да ангажира отговорността ѝ по чл. 6, § 2 от Конвенцията. Краят на статията има двойствена природа – въпреки че е в преразказна форма, съдържа пряк цитат от изявленията на директора на FSB на срещата му с президента. Пред Съда не е представена пълна транскрипция на устния доклад до президента и по тази причина той не е в състояние да определи дали пасажът от процесната статия съответства като текст на казаното от директора на FSB или представлява интерпретация на журналистката (в същия смисъл напр. *Maslarova c. Bulgarie*, n° 26966/10, § 31). Що се отнася до цитираното в статията изказване на директора на FSB, Съдът смята, че то представлява кратко описание – наистина с неудачни изрази – на събраните от разследващите органи доказателства и поради този си характер не може да доведе до нарушение на презумпцията за невинност (напр. *Gutsanovi c. Bulgarie*, n° 34529/10, § 197). Ето защо Съдът приема, че оплакването за нарушение на чл. 6, § 2 от Конвенцията е явно необосновано и следва да бъде отхвърлено съобразно чл. 35, §§ 3 а) и 4 от Конвенцията.

65-66. С оглед на фактите и предвид вече направения извод за нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията Съдът счита, че не следва да се произнася отделно по допустимостта и съществуването на останалите оплаквания, основани на тази разпоредба – че председателят на съда е преразпределил делото от съдията N. на съдията Z., който показал предубеденост спрямо тях, и че цялото жури е било повлияно от медийното отразяване на делото (напр. *Denisov c. Ukraine* [GC], n° 76639/11, § 139).

Когато е предвидено обжалване на решение на административен орган, което би могло да бъде в ущърб на пряко засегнати трети лица, трябва да съществува система, която да им позволява своевременно да се запознаят с него. Това изисква решението да бъде предоставено на разполо-

жение по предварително определен и публично оповестен начин, така че да бъде лесно достъпно за всички потенциално пряко засегнати трети лица. При условие че са налице достатъчни гаранции за постигане на такава достъпност, по принцип изборът на система за публикуване единствено по електронен път попада в свободата на преценка на държавата.

Решение по делото [Stichting Landgoed Steenbergen and Others v. the Netherlands \(no. 19732/17\)](#)

Фактите: Жалбата е подадена от Фондация *Stichting Landgoed Steenbergen*, която притежавала имот в село в провинция Гелдерланд, Нидерландия, и три физически лица, жители на същото село. Фондацията управлявала учебен център, разположен в имота ѝ. В селото имало писта за мотокрос, и жалбоподателите твърдят, че поради непосредствената ѝ близост до имотите им, в тях се чува шумът от мотоциклетите. Имотите на жалбоподателите и пистата попадали отчасти в защитена зона от Натура 2000.

През септември 2013 г. мотокрос асоциацията, която управлявала пистата, подаде искане за разрешение да разшири дейността на съоръжението, с увеличаване на работното време и броя на мотоциклетите. Администрацията на провинция Гелдерланд публикувала на страницата си в интернет известие, че възнамерява да уважи искането, както и че проекторешението ѝ и съответните документи са на разположение за запознаване в сградата ѝ и на уебсайта ѝ. Посочила срок, в който заинтересуваните лица могат да подадат становища. Становища не постъпили и разрешението било издадено. Администрацията отново публикувала на страницата си в интернет съобщение, че решението ѝ, заедно със съответните документи, е на разположение за запознаване в сградата ѝ и на уебсайта ѝ, като посочила срока, в който заинтересуваните лица могат да го обжалват.

Жалбоподателите узнали за това решение през ноември 2014 г. и го обжалвали пред

компетентната административна юрисдикция. Поддържали, че публикуването на подобни съобщения единствено на уебсайта на администрацията не представлява „друг подходящ начин“ за уведомяване в административното производство по смисъла на закона, както и че нидерландските граждани не следва да бъдат задължавани да следят всички уебсайтове на местни администрации, а някои може и да не са в състояние да го правят.

Жалбата била обявена за недопустима като просрочена, с мотиви, че публикуването в интернет представлява подходящ начин, съответстващ на издадената през 2012 г. и влязла в сила преди издаването на обжалваното решение Наредба на провинция Гелдерланд за електронно уведомяване („Наредбата“), както и на закона, Конвенцията и съдебната практика.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията

27. Жалбоподателите се оплакват, че с публикуването на проекторешението и решението за издаване на исканото разрешително само по електронен път е нарушено правото им на достъп до съд, гарантирано от чл. 6, § 1 на Конвенцията.

28-32. По допустимостта на оплакването жалбоподателите твърдят, че става въпрос за „граждански права“ по смисъла на чл. 6, § 1, тъй като решението е засегнало качеството на живота им, по-специално в резултат на шумовото замърсяване, и е имало финансови последици за тях, като е довело до намаляване стойността на имотите им. Засегнато било и правото им на здравословна околна среда. Правителството се съгласява, че чл. 6, § 1 е приложим, доколкото са засегнати права на жалбоподателите, свързани със собствеността им. Съдът намира, че оплакването на жалбоподателите от нанесена обща вреда за околната среда не се отнася за техни „граждански права“. Други повдигнати от тях въпроси обаче, по-специално последиците за имотите им, са свързани с такива права, за които освен това изходът от заведеното административно дело е бил решаващ (*Karin Andersson and Others v. Sweden*, no. 29878/09,

§ 46) и не се касае просто за отдалечени последици (за разлика от *Athanassoglou and Others v. Switzerland* [GC], no. 27644/95, §§ 43 и 46-55). Ето защо Съдът намира, че чл. 6 е приложим по настоящото дело в гражданския си аспект и обявява оплакването за допустимо.

33-36. По съществото му жалбоподателите поддържат, че тъй като решението за удължаване на работното време на пистата за мотокрос не им е било известно, са били лишени от възможността да го обжалват в срок. Твърдят, че публикуването на съобщението единствено по електронен път е накърнило същността на правото на обжалване, тъй като не всички имат достъп до компютър и интернет, но и да имат, електронните публикации изискват следене на съответните уебсайтове, каквото не може да се очаква от гражданите, както и активно търсене в тях. Според жалбоподателите в Нидерландия системата за електронно публикуване на уведомления е много непрозрачна и произволна и няма достатъчно ясно основание в закона. Освен това ограничаването на правото им на достъп до съд не преследвало законна цел. Вместо да повиши достъпността, електронното публикуване на уведомления имало обратния ефект. И накрая, пълното отказване от публикуването на уведомления на хартия принципно било непропорционално на целта, преследвана от правителството, а ограничението било непропорционално и при обстоятелствата на техния случай. Възможни били не толкова радикални мерки за постигане на по-лесна и бърза комуникация между гражданите и администрацията.

37-41. Правителството твърди, че правото на достъп до съд не е било ограничено, тъй като приложимите по отношение на правните средства за защита процедурни правила имали за цел да гарантират надлежното осъществяване на правораздаването и спазването на принципа на правната сигурност. Процентът на притежаващи компютри сред населението бил висок и 92.8% от гражданите над 12-годишна възраст имали достъп до интернет, поради което електронните публикации били в състояние да достигнат до много повече хора от публикациите в местни вестници или на официални табла за

обявления. Според правителството дори и публикуването на известия единствено в интернет да се приеме за ограничение на правото на достъп до съд, то не нарушава самата същност на правото. Изискването за пропорционалност било спазено както принципно, така и в конкретния случай. При всички средства за публикуване съществувал риск информацията да не бъде видяна от всички или да бъде видяна със закъснение, но електронното публикуване имало особени предимства, защото позволявало достъп отвсякъде и по всяко време. За жалбоподателите било предвидимо, че уведомленията за решенията на провинция Гелдерланд ще бъдат публикувани само в интернет, тъй като практиката била такава още от 2011 г. и този нов метод на публикуване бил разгласен.

42-45. Съдът напомня, че принципите относно правото на достъп до съд, т.е. правото да се инициира производство пред съдилищата при гражданскоправен спор, са обобщени в решението му по делото *Nait-Liman v. Switzerland* ([GC], № 51357/07, §§ 112-116). Съдът е посочвал, че това право включва и правото на подходящо уведомяване за административни и съдебни решения, което е особено важно в случаите, в които има срок за обжалването им. Според установената практика на Съда правото на достъп до съд подлежи на ограничения; те са позволени по подразбиране, тъй като по самото си естество правото на достъп изисква регулиране от държавата, която се ползва с известна свобода на преценка в това отношение. Достъпът обаче не трябва да бъде ограничаван по такъв начин или до такава степен, че да бъде нарушена самата същност на правото. Освен това ограничението не би било съвместимо с чл. 6, § 1 от Конвенцията, ако не преследва легитимна цел и ако няма разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел. Съдът е посочвал, че правото на достъп до съд е накърнено, когато правилата престанат да обслужват целите на правната сигурност и надлежното осъществяване на правосъдието и се превърнат в бариера, пречатваща страната да получи произнасяне по съществото на делото от компетентния съд (*Zubac v. Croatia* [GC], no. 40160/12, § 98).

Задачата на Съда в случаи като настоящия е да прецени дали жалбоподателите са могли да разчитат на последователна система, която постига справедлив баланс между техните интереси и интересите на властите. Той трябва да установи дали жалбоподателите са имали ясна, практическа и ефективна възможност да оспорят въпросния административен акт (*Geffre v. France* (dec.), no. 51307/99, *Lay Lay Company Limited v. Malta*, no. 30633/11, § 56).

„46-47. Съдът няма за задача да определи по какъв начин трябва да бъдат публикувани уведомления от разглеждания тип, но от изложените принципи следва, че когато е предвидено обжалване на решение на административен орган, което може да бъде в ущърб на пряко засегнати трети лица, трябва да съществува система, която да им позволява своевременно да се запознаят с него. Това изисква решението или подходяща информация за него да бъдат предоставени на разположение по предварително определен и публично оповестен начин, така че да бъдат лесно достъпни за всички потенциално пряко засегнати трети лица. При условие че са налице достатъчни гаранции за постигане на такава достъпност, по принцип изборът на система за публикуване единствено по електронен път попада в рамките на свободата на преценка на държавата.“

48-52. В настоящия случай използването на електронни средства за публикуване на уведомления от страна на администрацията на провинцията е било достатъчно последователно и ясно, за да позволи на третите лица да се осведомят за решения, които потенциално биха могли да ги засегнат пряко. Към момента на разглежданите факти Наредбата е предвиждала възможност за уведомяване за (проекто-) решенията на местната администрация само по електронен път. Съобщението за приемането на Наредбата е било публикувано в *Официален вестник*, а нейният текст е бил публикуван в бюлетина на провинцията и на уебсайта ѝ. При това Наредбата е закрепила практика, която е била прилагана още от 2011 г. и към която тогава вниманието на обществеността е било привлечено чрез съобщения в местни вестници. Текстът на Наредбата не е

уреждал изрично къде да бъдат публикувани известията онлайн. В обяснителните бележки към нея обаче се посочва, че уведомленията могат да бъдат публикувани на провинциалния уебсайт, и известия от този тип действително са публикувани на него до 2016 г. Националният съд е приел за достатъчно установено, че в случая съобщенията са били публикувани именно там. Въпреки че жалбоподателите са оспорвали това на национално ниво и го оспорват и пред него, Съдът не може да постави под въпрос тази преценка, освен при наличието на ясни доказателства за произвол, каквито липсват (напр. *Kononov v. Latvia* [GC], no. 36376/04, § 189). Съдът приема твърдението на правителството, че електронната комуникация между административните органи и гражданите може да допринесе за по-достъпна и по-добре функционираща администрация, и следва да провери дали е постигнат справедлив баланс между интереса на общността от по-модерна и ефикасна администрация и интересите на жалбоподателите. Нидерландското право не позволява адресираните до конкретни лица уведомления да бъдат публикувани само по електронен път, освен ако съответното лице е заявило, че може да ги получава по този начин. Като се има предвид, че решенията на административните органи могат потенциално да засегнат и голям брой заинтересовани страни, които е възможно да не могат да бъдат идентифицирани предварително, Съдът е съгласен с правителството, че електронното уведомяване за решенията на административните органи по електронен път може да позволи голяма част от широката общественост да се запознае с тях. Въпреки това трябва да се има предвид, че така съществува риск за тях да не узнаят лица, които нямат достъп до интернет или не са компютърно грамотни. Не може обаче да се игнорира, че в Нидерландия висок процент от населението има достъп до интернет. Освен това жалбоподателите не твърдят самите те да не са могли да ползват компютър или интернет (за разлика от *Zavodnik v. Slovenia*, no. 53723/13, § 79). При тези обстоятелства Съдът не възприема аргумента им, че публикацията в безплатен местен вестник би предоставила по-големи гаранции. Той счита, че не е нереалистично да се очаква жалбоподателите да проверяват

регулярно провинциалния уебсайт за уведомления за (проекто-) решения, които може да ги засягат (виж за обратното цитираното *Zavodnik*, § 80).

53-54. Ето защо в настоящия случай Съдът е убеден, че системата за електронно публикуване, използвана от администрацията на провинция Гелдерланд, представлява една последователна система, която постига справедлив баланс между интересите на общността като цяло и на жалбоподателите. С оглед на всички обстоятелства по делото и на установените гаранции, Съдът намира, че властите не са престъпили границите на свободата на преценка, предоставена на държавата съгласно Конвенцията, и че правото на достъп до съд на жалбоподателите не е било ограничено непропорционално. Следователно не е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

55-61. Съдът приема, че не е необходимо да се произнася относно приложимостта на чл. 8 към настоящия случай, защото, както възразява правителството, това оплакване при всички положения е недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. Съгласно постоянната практика на Съда изискването на чл. 35 от Конвенцията за изчерпване не е удовлетворено, ако използваното от жалбоподателите средство за защита е било прието за недопустимо поради неизпълнението на формално условие (напр. *Barbara Wiśniewska v. Poland*, по. 9072/02, § 76). В случая националният съд е обявил подадената жалба срещу административния акт за недопустима поради просрочие. Следователно тази част от жалбата трябва да бъде отхвърлена като недопустима съгласно чл. 35, §§ 1 и 4 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 13 от Конвенцията

62-63. Съдът напомня, че когато се претендира гражданско право, чл. 6, § 1 е *lex specialis* по отношение на чл. 13, като изискванията на чл. 13 се поглъщат от тези на чл. 6, § 1 (напр. *Berger-Krall and Others v. Slovenia*, № 14717/04, § 327). Следователно

не е необходимо отделно разглеждане на допустимостта и основателността на оплакването по чл. 13.

С оглед на извода за нарушение на позитивните задължения по чл. 4 от Конвенцията Съдът намира, в контекста на чл. 6, че липсата на направена от властите навременна преценка дали жалбоподателите са били жертва на трафик на хора е попречила да бъдат осигурени доказателства, които са могли да представляват основен аспект на тяхната защита в наказателния процес. Държавата не може да се позовава на каквито и да било пропуски от страна на процесуалния представител, нито на пропуск на обвиняемия – особено ако е непълнолетен – да уведоми полицията или адвоката си, че е жертва на трафик. Всеки отказ на жертва на трафик от правата по чл. 6 би бил в противоречие с важния обществен интерес от борба с трафика на хора и защита на неговите жертви.

Решение по делото [V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom \(nos. 77587/12, 74603/12\)](#)

Виж по-долу в [раздел „Други права“](#).

- ДЕЛА НА СЕС

Член 14, § 3 от Директива 2003/6/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно търговията с вътрешна информация и манипулирането на пазара (пазарна злоупотреба) и чл. 30, § 1, б. б) от Регламент (ЕС) № 596/2014 на Европейския парламент и на Съвета относно

пазарната злоупотреба и за отмяна на Директива 2003/6 и директиви 2003/124/ЕО, 2003/125/ЕО и 2004/72/ЕО на Комисията във връзка с членове 47 и 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат държавите членки да не санкционират физическо лице, което в рамките на провеждано срещу него разследване от компетентния по силата на тази директива или на този регламент орган отказва да му даде отговори, които могат да ангажират неговата отговорност за нарушение, за което се налагат административни санкции с наказателноправен характер, или наказателната му отговорност.

Решение на СЕС (голям състав) по дело [C-481/19](#)

пресконференция е уточнил, че той е бил умерен и е проявил необходимата предпазливост, и следователно е приложил в обжалваното решение критериите от практиката на Европейския съд по правата на човека (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, 22.05.2014 г., § 125 и 126).

Решение на СЕС по дело [C-615/19 P](#)

Съдът на ЕС отхвърля жалбата на г-н John Dalli за отмяна на решението на Общия съд по делото Dalli/Комисия (T-399/17), с което се отхвърля искът му за обезщетение за вредите, които твърди, че е претърпял поради неправомерното според него поведение на Европейската комисия и на Европейската служба за борба с измамите (OLAF) във връзка с прекратяване на функциите му като член на Комисията през 2012 г. Съдът на ЕС приема, наред с другото, че Общият съд не е допуснал грешка при прилагане на правото, свързана с критериите за преценката за евентуално нарушение от OLAF на принципа на презумпцията за невинност (чл. 48, § 1 от Хартата), тъй като при преценката на казаното от директора на OLAF по време на

3. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

В двете сходни дела Съдът, след преглед на практиката си, формулира факторите, въз основа на които следва да се преценява дали публични изявления относно дадена обществена или етническа група са засегнали „личния живот“ на отделните ѝ членове до такава степен, че по отношение на тях да е приложим чл. 8 от Конвенцията. Приема, че релевантните фактори включват, без непременно да са ограничени до: а) характеристиките на групата, б) съдържанието на негативните изявления и в) формата и контекста, в които са направени, до колко широка аудитория са достигнали, позицията и статуса на автора им и до каква степен са засегнали съществен аспект на идентичността и достойнството на групата.

Въз основа на тези фактори Съдът намира, че изявленията на Волен Сидеров, за които жалбоподателите са поискали от българския съд да установи, че съставляват тормоз и подбуждане към дискриминация, и да го задължи да се извини и да се въздържа от подобни в бъдеще, са били в състояние да окажат достатъчно въздействие върху чувството за идентичност съответно на ромите и на евреите в България и

върху усещанията им за собствена стойност и доверие в себе си, за да са достигнали изискваните в практиката на Съда „известно ниво“ или „праг на тежест“ и така да са засегнали техния „личен живот“.

По съществото на основаното на чл. 8 и чл. 14 от Конвенцията оплакване на жалбоподателите Съдът приема, че исковете им по Закона за защита от дискриминация са отхвърлени без съдилищата да са оценили адекватно значението на спорните изявления и съответно без да са намерили баланса между свободата на изразяване и правото на зачитане на личния живот в съответствие с установените в неговата практика критерии. Като са отказали на жалбоподателите удовлетворение за дискриминационните изявления, властите не са изпълнили позитивното си задължение да отговорят адекватно на дискриминацията на основата на етническия им произход и да осигурят зачитане на личния им живот.

Решения по делата

[*Budinova and Chaprazov v. Bulgaria \(no. 12567/13\)*](#)

[*Behar and Gutman v. Bulgaria \(no. 29335/13\)*](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът установява нарушение на позитивните задължения на държавата по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията. Липсата на предоставена в рамките на наказателното производство адекватна закрила на ненавършило 15 години дете, жертва на сексуална експлоатация и злоупотреба, е довела до тежка вторична виктимизация. Не е изпълнено и изискването за бързина и усърдие по дело, в което необходимостта да бъде защитено едно дете е налагала особено внимание и даване на абсолютен приоритет.

Решение по делото [N.Ç. c. Turquie \(n° 40591/11\)](#)

Виж по-горе в [раздел „Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение“](#).

4. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И НА СЪВЕЩТА И РЕЛИГИЯТА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът намира, че е налице основанието по чл. 37, § 1 (b) от Конвенцията, тъй като след комуникирането на жалбите, в които жалбоподателите са твърдели нарушение на свободата им на изразяване с постановените срещу тях присъди за оплаквания срещу държавни служители, производството е било възобновено по искане на главния прокурор, присъдите са били отменени, жалбоподателите са били оправдани и видно от представените от правителството решения на националните съдилища, могат да получат обезщетение по ЗОДОВ, включително и за претърпените неимуществени вреди.

Решения за заличаване от списъка на делата на жалбите по делата [Doncheva-Stoyanova against Bulgaria \(no. 68591/14\)](#) и [Ginin against Bulgaria \(no. 16822/15\)](#)

- ДЕЛА НА СЕС

Член 4, § 1 от Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконови и административни актове на държавите членки, отнасящи се до предоставянето на аудио-визуални медийни услуги и чл. 11 от Хартата на основните права на ЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, забраняваща на телевизионните оператори да включват в предаванията си, разпространявани на територията на цялата страна, телевизионни реклами, които се излъчват само на регионално равнище.

Член 56 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че допуска такава национална правна уредба, при условие че тя може да гарантира постигането на преследваната от нея цел за защита на медийния плурализъм на регионално и местно равнище и че не надхвърля необходимото за постигането на тази цел, като запитващата юрисдикция следва да провери дали това е така.
(...)

Решение на СЕС по дело [C-555/19](#)

5. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът установява нарушение на чл. 8 във връзка с чл. 14 от Конвенцията, като приема, че в производството по Закона за защита от дискриминация, в което жалбоподателите са поискали от българските съдилища да установят, че изявления на Волен Сидеров по отношение на ромите и на евреите съставляват тормоз и подбуждане към дискриминация, и да го задължат да се извини и да се въздържа от подобни в бъдеще, исковете са отхвърлени без съдилищата да са оценили адекватно значението на спорните изявления и съответно без да са намерили баланса между свободата на изразяване и правото на зачитане на личния живот в съответствие с установените в неговата практика критерии. Като са отказали на жалбоподателите удовлетворение за дискриминационните изявления, властите не са изпълнили позитивното си задължение да отговорят адекватно на дискриминацията на основата на етническия им произход и да осигурят зачитане на личния им живот.

Решения по делата

[*Budinova and Chaprazov v. Bulgaria \(no. 12567/13\)*](#) и

[*Behar and Gutman v. Bulgaria \(no. 29335/13\)*](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Равенството между половете е основна цел в държавите – членки на Съвета на Европа. Когато става въпрос за различно третиране на основата на пола, границите на предоставената на държавите свобода на преценка са тесни и то може да бъде оправдано само от много сериозни причини.

Защитата по време на бременността е съществена за реализацията на принципа за равно третиране на мъжете и жените при полагането на труд и не може да зависи от това дали присъствието на жената на работното място в периода на майчинството е съществено за доброто функциониране на работодателя ѝ или от факта, че тя временно е възпрепятствана да извършва работата, за която е назначена.

Отказът бременна жена да бъде наета на работа или да ѝ се признае свързана с трудов договор престация на основание на нейната бременност съставлява пряка дискриминация на основата на пола, която не може да бъде оправдана от финансовите интереси на държавата. Пряка дискриминация по признак пол е и самото задаване на въпроси за възможна или планирана бременност или задължението жената да обяви това обстоятелство в момента на наемането ѝ на работа.

*Решение по делото [Jurčić v. Croatia](#)
(no. 54711/15)*

Фактите: Десет дни след като била оплодена инвитро, жалбоподателката сключила трудов договор за пълен работен ден в централния офис на компанията – работодател, който се намирал на около 360 км от местоживеенето ѝ. Подала изискването за задължително здравно осигуряване заявление до Здравноосигурителния фонд на Хърватия („Фондът“) и била регистрирана като осигурен служител. Около месец покъсно медицински преглед установил, че е бременна. Лекарят ѝ препоръчал да почива и ѝ дал отпуск по болест. Жалбоподателката подала до Фонда искане за изплащане на обезщетение за временна неработоспособност. По своя инициатива Фондът предприел преразглеждане на нейния здравноосигурителен статус и отхвърлил искането ѝ за регистрация, както и молбата ѝ за обезщетение, като приел въз основа на вътрешно експертно заключение, че встъпването ѝ в трудовоправни отношения е било фиктивно, тъй като когато сключила трудовия договор не била в състояние да полага труд поради инвитро процедурата и имала за цел единствено да получава парични обезщетения като осигурен служител. Жалбоподателката оспорила решението по административен и по съдебен ред, но без успех. Конституционната ѝ жалба също била оставена без уважение.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1

46. Жалбоподателката се оплаква, че с отмяната на статуса ѝ на осигурен служител е била подложена на дискриминация като бременна жена, оплодена инвитро, в нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.

47-48. По допустимостта на оплакването правителството прави възражение, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита, тъй като жалбоподателката не е инициирала отделно производство за вреди

по Закона за защита от дискриминация. Жалбоподателката оспорва.

49-52. Съдът напомня, че ако са налице няколко вътрешноправни средства за защита, жалбоподателят може да избере онова от тях, което отговаря на основното му оплакване, и използването на друго средство с по същество същата цел не е необходимо (*T.W. v. Malta* [GC], no. 25644/94, § 34). По предишни дела срещу Хърватия Съдът вече е установил, че Законът за защита от дискриминация предвижда две алтернативни средства за защита: засегнатото лице може или да направи оплакването си за дискриминация в производството по основния предмет на спора, или да инициира отделно гражданско производство. Като взема предвид, че в настоящия случай жалбоподателката е направила изрично оплакване за дискриминация както пред Висшия административен съд, така и пред Конституционния съд, Съдът приема, че за да изпълни изискванията на чл. 35, § 1 от Конвенцията, не се е налагало тя да използва другото средство по Закона за защита от дискриминация, което е преследвало по същество същата цел (*Guberina v. Croatia*, no. 23682/13, § 50).

53-54. Съдът отбелязва също така, че страните не оспорват приложимостта на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1 по отношение на фактите в настоящия случай. В светлината на практиката си (напр. *Stec and Others v. the United Kingdom* (dec.) [GC], nos. 65731/01, 65900/01, §§ 55-56) той намира тези разпоредби за приложими. Обявява жалбата за допустима.

55-56. По съществуването на оплакването жалбоподателката поддържа, че е била жертва на дискриминация както по признак „пол“, така и на основата на медицинската процедура, на която се е подложила, за да забременее. Когато сключила трудовия договор, не можела да знае дали тя ще бъде успешна. Според нея ретроактивното заключение на властите, че към онзи момент не е била в състояние да полага труд, е дискриминационно, тъй като те никога не биха направили подобно заключение за жена, забременяла без инвитро процедура. Жалбоподателката подчертава, че националното законодателство изрично дава право на

бременните жени да постъпват на работа и че Фондът няма законово основание да поставя под въпрос трудовите договори, сключени свободно между частни работодатели и бременни жени. Тази практика била в противоречие с юриспруденцията на Съда на Европейския съюз (ЕС), който приемал всяко неблагоприятно третиране на бременни жени за пряка дискриминация на основата на пола, и изхождала от предпоставянето, че никой „разумен“ работодател не би сключил трудов договор с бременна жена и че никога „почтена“ бременна жена не би постъпила на работа при такива обстоятелства.

57-61. Правителството поддържа, че жалбоподателката е била третирана еднакво с всички останали бременни жени, които са се опитвали да получат ненадлежно финансова облага от държавното здравно осигуряване посредством сключването на фиктивни трудови договори, за да имат статуса на осигурен служител. Правителството представя множество решения на Висшия административен съд, които показвали, че държавният здравноосигурителен фонд редовно е проверявал подозрителните случаи. Жалбоподателката не трябвало да бъде сравнявана с други забременели инвитро жени или с работещи бременни жени, а само с онези бременни жени (независимо как са забременели), които са сключили трудови договори непосредствено преди да поискат обезщетение за временна нетрудоспособност поради усложнения с бременността или именно за да го поискат. Според правителството действията на националните власти са преследвали легитимната цел да попречат на гражданите да мамят системата. Жалбоподателката сключила трудов договор, въпреки че била посъветвана от лекар да си почива след процедурата. Макар че към този момент бременността ѝ не била потвърдена, тя била в състояние поне да предположи, че може да забременее. Обстоятелството, че работното място било в град, в който тя няма регистрирано местоживееие, показвало, че в действителност никога не е имала намерение да работи там.

62-67. Съдът напомня установените в практиката му общи принципи относно чл. 14 от Конвенцията. Разпоредбата предоставя

защита срещу различно третиране при упражняването на правата и свободите по Конвенцията на лица в аналогично или сходно положение, без обективно и разумно оправдание. Изискването да се докаже аналогично положение не означава, че е необходима идентичност. За целите на чл. 14 от Конвенцията различното третиране „няма обективно и разумно оправдание“, ако не преследва „легитимна цел“ или не е налице „разумно отношение на пропорционалност“ между използваните средства и преследваната цел (*Molla Sali v. Greece* [GC], no. 20452/14, §§ 133 и 135). Според практиката на Съда само разлики в третирането, основани на установим признак или „статус“, могат да съставляват дискриминация по смисъла на чл. 14 (*Fábián v. Hungary* [GC], no. 78117/13, § 113). Свободата на преценка, която Конвенцията позволява на държавите, обикновено е широка, когато става въпрос за общи мерки, свързани с икономическа или социална стратегия. По принцип националните органи са в по-добра позиция от международния съдия да преценят кое е в обществен интерес по социални и икономически съображения и като цяло Съдът зачита направения от законодателя избор на политика, освен ако е „явно лишен от разумно основание“ (*Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, § 61). Независимо от това, всички предприети в тези сфери мерки трябва да бъдат прилагани без дискриминация и да отговарят на изискванията за пропорционалност. Във всеки случай, независимо от свободата на преценка на държавите, окончателното решение относно изпълнението на изискванията на Конвенцията принадлежи на Съда. Също така, Съдът е подчертавал многократно, че напредъкът в постигането на равенство на половете е първостепенна цел в държавите – членки на Съвета на Европа. Това означава, че извън контекста на преходните мерки за преодоляване на исторически неравенства (*J.D. and A v. the United Kingdom*, nos. 32949/17, 34614/17, § 89), само много сериозни причини могат да оправдаят от гледна точка на Конвенцията различно третиране на основата на пола (напр. *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal*, no. 17484/15, § 46). Следователно, когато става въпрос за разлика в третирането на основата на пола, границите на предос-

тавената на държавите свобода на преценка са тесни и в тези случаи принципът за пропорционалност не просто изисква избраната мярка по принцип да е годна за постигане на преследваната цел, но трябва да се докаже и че тя е била необходима при конкретните обстоятелства (*Emel Boyraz v. Turkey*, по. 61960/08, § 51). В практиката си Съдът е признавал, макар и индиректно, необходимостта от защита на бременността и майчинството (*mutatis mutandis*, *Khamtokhu and Aksenchik v. Russia* [GC], nos. 60367/08, 961/11, § 82; *Alexandru Enache v. Romania*, по. 16986/12, §§ 68 и 76-77; *Petrovic v. Austria*, 27.03.1998 г., § 36). Що се отнася до тежестта на доказване по чл. 14 от Конвенцията, Съдът е приемал, че след като веднъж жалбоподателят докаже различно третиране, в тежест на правителството е да докаже, че това третиране е било оправдано (напр. цитираното *Guberina*, § 74).

68-71. Съдът пристъпва към прилагане на горните принципи в настоящия случай и разглежда първо въпроса дали е било налице различно третиране. Напомня, че само жени могат да бъдат третирани различно на основата на бременност и поради тази причина такова различно третиране, ако не е оправдано, ще съставлява пряка дискриминация по признака пол (*Napotnik v. Romania*, по. 33139/13, § 77). Подобен подход е възприет и в практиката на СЕС (решенията *Dekker* (8.11.1990 г., C-177/88), *Webb* (14.07.1994 г., C-32/93), *Tele Danmark* (4.10.2001 г., C-109/00), *Brown* (C-394/96, 30.06.1998 г.), *McKenna* (8.09. 2005 г., C-191/03), *Mayr* (28.02.2008 г., C-506/06), а е в съответствие и с националния Закон за равенството между половете. В настоящия случай на жалбоподателката е бил отказан статусът на осигурен служител, а оттам и обезщетение за временна неработоспособност, на основание, че поради нейната бременност трудовото ѝ правоотношение е било обявено за фиктивно. Съдът намира, че тъй като такова решение може да бъде взето само по отношение на жените, които единствено могат да забременеят, в случая на жалбоподателката то съставлява различно третиране на основата на пола. Съдът отбелязва също така, че при анализа си по-долу ще вземе предвид и факта, че жалбоподателката е забременяла инвитро

(срвн. *Topčić-Rosenberg v. Croatia*, по. 19391/11, § 40).

72-73. По въпроса дали разликата в третирането на жалбоподателката е имало обективно и разумно оправдание Съдът отбелязва, че според правителството отмяната на осигурителния ѝ статус е преследвала законната цел защита на публичните ресурси срещу измами, както и на цялостната стабилност на здравната система. Съдът подчертава преди всичко, че бременността сама по себе си не може да се счита за измамно поведение. Освен това и финансовите задължения на държавата по време на бременността на дадена жена не могат сами по себе си да представляват достатъчно убедителни съображения, които да оправдаят различно третиране на основата на пола. Дори да се приеме, че Съдът като цяло е бил готов да признае защитата на публичните финанси за легитимна цел, той трябва да провери дали спорната мярка е била необходима за постигането на тази цел, като вземе предвид тесните граници на свободата на преценка на държавите в случаите на различно третиране на основата на пола (вж. основните принципи и практиката на СЕС по-горе, както и чл. 6 и чл. 8 от Конвенция № 183 относно закрилата на майчинството на Международната организация на труда).

74-75. Правителството признава, че именно поради краткото време между постъпването на жалбоподателката на работа и искането ѝ за изплащане на обезщетение за временна неработоспособност поради усложнения при бременността компетентният административен орган е започнал служебно проверка по подозрение, че трудовият договор е сключен единствено с тази цел. Въпреки че съгласно националното законодателство властите са били оправомощени да проверяват във всеки момент фактите, на които се основава осигурителният статус на дадено лице, Съдът отбелязва, че видно от решенията на административния съд, на които се позовава правителството, на практика тези проверки често са били насочени срещу бременни жени, както и че жени, сключили трудов договор в напреднал стадий на бременността си, автоматично са поставяни в категорията служители „под подозрение“, чиито трудови правоотношения заслужават

проверка, независимо от факта, че съгласно вътрешното право никой работодател няма право да откаже назначаването на бременна жена поради състоянието ѝ. Съдът намира, че този подход на хърватските власти поставя общ проблем (както е установено и в годишния доклад за 2012 г. на омбудсмана по равенството между половете)¹.

76. По отношение на конкретния случай Съдът отбелязва заключението на властите, че в момента на сключване на трудовия ѝ договор жалбоподателката не била в състояние да работи поради препоръката на лекаря да почива след направеното 10 дни по-рано инвитро оплождане, и по-специално че тя следвало да работи далече от дома си и пътуването можело да намали шансовете за успех на процедурата. В тази връзка Съдът счита, че по принцип, дори и когато разполагемостта на служителя е предпоставка за надлежното изпълнение на трудовия договор, защитата, предоставена на жената по време на бременността, не може да зависи от това дали присъствието ѝ на работното място в периода на майчинството е съществено за доброто функциониране на работодателя ѝ или от факта, че тя временно е възпрепятствана да извършва работата, за която е назначена. Освен това Съдът е на мнение, че въвеждането на мерки за защита на майчинството е съществено за реализацията на принципа за равно третиране на мъжете и жените при полагането на труд (виж, *mutatis mutandis*, цитираната практика на СЕС). Това е залегнало и в хърватското законодателство, в т.ч. Конституцията.

77-78. Съдът отбелязва, че в случая националните власти са се ограничили до заключението, че в резултат на инвитро процедурата жалбоподателката не е била медицински годна да поеме въпросната работа, и по този начин имплицитно са приели, че тя е трябвало да се въздържа да го прави докато бременността ѝ не бъде потвърдена. Съдът подчертава, че това

заключение е в пряко противоречие както с националното, така и с международното право. Освен това то е било равнозначно на обезкуражаване на жалбоподателката да търси работа поради възможната ѝ предстояща бременност. Изложеното по-горе е достатъчно само по себе си на Съда, за да приеме, че жалбоподателката е била подложена на дискриминация на основата на пола ѝ. Съдът обаче намира за нужно да подчертае някои допълнителни фактори, които правят различното третиране на жалбоподателката още по-фрапантно.

79-82. Така преди спорното назначение жалбоподателката е имала около 14 години трудов стаж, през който е заплащала редовно вноски за задължителното здравно осигуряване. Ето защо няма основание да се твърди, че тя не е допринесла за осигурителния фонд, от който впоследствие е поискала да се ползва, като получи обезщетение за временна неработоспособност поради усложнения, свързани с бременността. Освен това Съдът отбелязва, че при сключването на трудовия договор не е имало как жалбоподателката да знае дали инвитро процедурата ще доведе до бременност, нито пък че бъдещата ѝ бременност, ако настъпи, ще има усложнения, които да налагат продължителен отпуск по болест. При преразглеждането на случая ѝ националните власти не са дали каквото и да било обяснение как тя е могла да сключи съзнателно измамлив трудов договор, без дори да знае дали действително ще забременее, особено като се има предвид, че въобще не е имала законово задължение при сключването на трудовия договор да обяви, че се е подложила на инвитро оплождане или че е възможно да е бременна, както и че националното законодателство забранява на работодателя да задава въпроси относно бременността. Всъщност Съдът счита, че изискването от жена на информация за нейна възможна или планирана бременност или задължаването ѝ да обяви такова

¹ Според доклада въпросът за незаконосъобразната практика на Фонда да си присвоява съдебни функции и да обявява за фиктивни подобни трудови договори, въз основа на което автоматично да лишава бременни жени от статуса им на осигурени лица и да им отказва обезщетения при отпуски по болест и по майчинство, е поставен от омбудсмана на среща на представители на ресорните министерства и на Фонда. В резултат на

това през 2013 г. Фондът е указал на местните си подразделения, че могат да преценяват само спазването на формалните изисквания при сключването на трудовите договори, но не и тяхната действителност и законосъобразност – въпроси, по които при необходимост следва да сезират съдилищата.

обстоятелство в момента на наемането ѝ на работа също съставлява пряка дискриминация на основата на пола. Нещо повече, в случая на жалбоподателката властите са достигнали до заключението си без да проверят дали тя действително е поела трудовите си функции и е започнала да изпълнява възложените ѝ от работодателя задачи. Ако са имали някакви доказателства за измама или недействителност на трудовото ѝ правоотношение, нищо не им е пречело да инициират съответно производство (вж. бележката под линия по-горе). Властите също така никога не са опитали да установят дали инвитро оплождането на жалбоподателката е налагало тя да отсъства от работа по здравословни причини. Освен това няма никакви данни, че жените, които са се подложили на инвитро процедури, като цяло не са в състояние да работят по време на лечението или бременността.

83. И накрая, Съдът изразява притеснение от посланието, изпратено от властите чрез заключението им, от което се подразбира, че жените не бива да работят или да търсят работа по време на бременността или дори само при възможност да са бременни. Според Съда джендър стереотипите от този вид представляват сериозна пречка пред постигането на реално равенство между половете, което е една от първостепенните цели в държавите – членки на Съвета на Европа (цитираното *Carvalho Pinto de Sousa Morais*, §§ 48-54). Такива съображения на националните власти не само са били приети за нарушение на националното право (вж. бележката под линия по-горе), но и са в противоречие с международните стандарти за равенство между половете (Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Истанбулската конвенция, цитираната конвенция на МОТ и Приложението към Препоръка Rec(2019)1 на Комитета на министрите на Съвета на Европа за предотвратяване и борба със сексизма, приета на 27 март 2019 г.).

84-85. В обобщение Съдът отново подчертава, че отказът бременна жена да бъде наета на работа или да ѝ се признае свързана с

трудов договор престация на основание на нейната бременност съставлява пряка дискриминация на основата на пола, която не може да бъде оправдана от финансовите интереси на държавата. С оглед на изложеното Съдът приема, че различното третиране, на което е била подложена жалбоподателката, като забременяла чрез инвитро оплождане жена, не е било обективно оправдано или необходимо при конкретните обстоятелства. Следователно е налице е нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 1 от Протокол № 1.

Твърдяното нарушение на чл. 1 от Протокол № 1

86-88. Съдът обявява и това оплакване за допустимо, но счита, с оглед на изводите, които е направил по чл. 14 във връзка с чл. 1 от Протокол № 1 по-горе, че не е необходимо да го разгледа отделно.

По съображенията, които е изложил при разглеждането на оплакването по чл. 3 от Протокол № 1, Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 14 Конвенцията във връзка с тази разпоредба, тъй като различното третиране на жалбоподателите – тогава поставени под пълно запрещение, що се отнася до правото на гласуване на парламентарни избори, е преследвало легитимна цел и е съществувало разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел.

Решение по делото [Strøbye and Rosenlind v. Denmark \(nos.25802/18, 27338/18\)](#)²

Виж по-долу в [раздел „Други права“](#).

² Пред Съда е направено и е висящо искане за разглеждане на делото от Голямото отделение.

- ДЕЛА НА СЕС

Член 4, § 1 от Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконови и административни актове на държавите членки, отнасящи се до предоставянето на аудио-визуални медийни услуги и чл. 11 от Хартата на основните права на ЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, забраняваща на телевизионните оператори да включват в предаванията си, разпространявани на територията на цялата страна, телевизионни реклами, които се излъчват само на регионално равнище.

(...)

Член 20 от Хартата на основните права трябва да се тълкува в смисъл, че допуска такава национална правна уредба, при условие че не води до разлика в третирането между националните телевизионни оператори и доставчиците на интернет реклама по отношение на излъчването на реклама на регионално равнище, като запитващата юрисдикция следва да провери дали това е така.

Решение на СЕС по дело [C-555/19](#)

1) Членове 49 ДФЕС и 56 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, която задължава лица или предприятия, които желаят да извършват в пристанищна зона пристанищни дейности, включително дейности, които не са свързани с товаренето и разтоварването на плавателни съдове в тесен смисъл, да използват само пристанищни работници, признати за такива при условията и по реда, определени въз основа на тази правна уредба, доколкото посочените условия и ред се основават, от една страна, на обективни, недискриминационни и предварително известни критерии, които позволяват на пристанищните работници от други държави членки да докажат, че отговарят в тяхната държава по произход на изисквания, равностойни на прилаганите спрямо местните пристанищни работници, и от друга страна, не установяват ограничена квота от работници, които могат да бъдат признати за пристанищни работници.

(...)

Решение на СЕС по [съединени дела C-407/19 и C-471/19](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

За първи път Съдът има случай да разгледа въпроса дали и кога наказателното преследване на жертви и потенциални жертви на трафик на хора може да бъде проблемно от гледна точка на чл. 4 от Конвенцията. При определени обстоятелства то може да е в противоречие със задължението на държавата да предприеме оперативни мерки за тяхната защита. От първостепенно значение за зачитане на гарантираните от чл. 4 свободи в случай на наказателно преследване на жертва на трафик е ранното ѝ идентифициране. Всяко решение дали потенциална жертва на трафик да се преследва трябва – доколкото е възможно – да се взема само след като е направена оценка за наличието на трафик от квалифицирано лице, за която трябва да се държи сметка и при всяко последващо прокурорско решение. Прокурорът може и да не е обвързан от тази оценка, но за да не се съгласи с нея, трябва да изложи ясни съображения, които да са в съответствие с определението за трафик в Протокола от Палермо и Конвенцията за борба с трафика на хора.

Решение по делото [V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom \(nos. 77587/12, 74603/12\)](#)

Фактите: През 2009 г. жалбоподателите по обединените дела – нелегално влезли в Обединеното кралство вьетнамски граждани, били открити от полицията да работят във фабрики за канабис. По това време V.C.L. бил на 15 години, а за A.N., който първоначално посочил, че е роден през 1972 г., и бил третиран като пълнолетен, много скоро било установено, че всъщност е роден през 1992 г. и е бил 17-годишен. И двамата били арестувани и им били повдигнати обвинения за участие в производството на наркотик. Пред съда се признали за виновни, както ги посъветвали адвокатите им, и им били наложени наказания лишаване от свобода в институции за младежи правонарушители.

В случая на V.C.L. преди определянето на наказанието станало ясно, че той може да поиска разрешение да оттегли самопризнанията си на основание, че е бил жертва на трафик на хора – каквато констатация направил органът, натоварен с официалното идентифициране на жертвите на трафик („компетентният орган“). Кралската прокурорска служба („CPS“³) обаче, след преразглеждане на случая, не се съгласила, че е налице трафик, и потвърдила решението си за наказателно преследване. Това била една от причините, поради които, по съвет на своя защитник, V.C.L. не оттеглил самопризнанието си. Що се отнася до A.N., едва след като бил осъден и му бил назначен нов адвокат, неговият случай бил предаден на социални работници, специализирани в трафика на деца, а след това и на компетентния орган. Те стигнали до заключението, че A.N. най-вероятно е бил жертва на трафик. Въпреки това, след преразглеждане на случая CPS останала на становище, че той не е жертва на трафик и че наказателното му преследване е в обществен интерес.

³ Crown Prosecution Service

V.C.L. и A.N. обжалвали присъдите си. Твърдели, че като официално признати жертви на трафик, които са били наети като непълнолетни за извършване на престъпни деяния, имат право на защита от наказателно преследване съгласно чл. 26 от Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора (КБТХ). Апелативният съд отказал да отмени присъдите, като приел, че решението за наказателно преследване не е представлявало злоупотреба с процесуални права от страна на CPS, която не е обвързана от становището на компетентния орган и е имала основание да заключи, че не е налице трафик.

Решението:

Оплакването за нарушение на чл. 4 от Конвенцията

109-111. Първият жалбоподател се оплаква, че по време на наказателното производство полицията и CPS не са провели съобразено с чл. 4 разследване дали е бил жертва на трафик и че не са били предприети оперативни мерки за неговата защита. Вторият жалбоподател се оплаква, че наказателното му преследване е било в нарушение на чл. 4 от Конвенцията, тъй като полицията, прокуратурата и съдът не са го идентифицирали като жертва на трафик преди осъждането му, поради което е бил лишен от дължимата му в това качество защита. Допълва, че държавата не е изпълнила задължението си да разследва трафикантите му.

112-114. Съдът намира за необходимо да изясни обхвата на оплакванията. Основното оплакване на жалбоподателите е, че с наказателното им преследване държавата е нарушила задължението си да ги защити в качеството им на жертви на трафик. Не поддържат, че тя не забранява или не наказва трафика, а Съдът не може да разгледа твърдението им, че самите мерки за разследване и наказване на техните трафиканти не са били адекватни, тъй като подобно оплакване не е било повдигнато пред националните съдилища. Жалбопода-

телите се позовават в голяма степен на чл. 26 от КБТХ, който изисква от договарящите държави да предвидят възможност жертвите на трафик да не бъдат наказвани за участието им в незаконни дейности, доколкото са били принудени да правят това. По-конкретно те твърдят, че държавата ответник не е изпълнила това задължение и че CPS и националните съдилища неправилно са изисквали доказателства, че те са били принудени да извършат престъпленията, въпреки че както КБТХ, така и Директивата за борба с трафика на хора („Директивата“)⁴ ясно посочват, че децата могат да бъдат признати за жертви на трафик дори и да не е използвана принуда. За Съда обаче въпросът по настоящото дело не е, че държавата не е предвидила възможност да не наказва жертвите на трафик или че след като са признали жалбоподателите за жертви на трафик, властите не са приели, че те са били принудени да извършат престъпните деяния. По-скоро става въпрос за това, че в първоначалните си решения за наказателно преследване и/или при последващите преразглеждания на тези решения прокуратурата не се е съгласила с изводите на компетентния орган и е приела, че жалбоподателите в действителност не са били жертви на трафик, а апелативният съд е намерил този извод за напълно обоснован. Във всеки случай юрисдикцията на Съда е ограничена до Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и той не е компетентен да тълкува разпоредбите на КБТХ или да преценява доколко държавата ответник се е съобразила с нейните стандарти (*mutatis mutandis*, *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers v. the United Kingdom*, no. 31045/10, § 106). Съдът посочва, че поради това ще се ограничи до разглеждането на въпроса дали с оглед на фактите в техните случаи държавата ответник е спазила позитивните си задължения по чл. 4 от ЕКПЧ.

115-123. Според правителството оплакването е недопустимо. Жалбоподателите не можели да претендират, че са „жертви“ на твърдяното нарушение, тъй като съдилищата възприели доводите на CPS, че те не са

⁴Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 5 април 2011 година относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и

защитата на жертвите от него и за замяна на рамково решение 2002/629/ПВР на Съвета

действителни жертви на трафик или, в случая на втория жалбоподател, на принудителен труд. Съдът отхвърля възражението на правителството, тъй като към онзи момент са съществували достатъчно официални проучвания и доказателства, че във фабрики за канабис работят основно деца, жертви на трафик, и то предимно от Виетнам. Това е било посочено и в ръководство, публикувано от самата CPS преди ареста на жалбоподателите. По отношение на първия жалбоподател е било безспорно, че е непълнолетен, а това е било установено и за втория само 9 дни след ареста му, и прокуратурата е трябвало да е наясно със съществуването на обстоятелства, които правдоподобно сочат, че те са били жертва на трафик. Следователно и в двата случая скоро след откриването на жалбоподателите е възникнало позитивно задължение да бъдат предприети оперативни мерки за защитата им като потенциални жертви на трафик. Освен това, с оглед на факта, че потенциалният обхват на това задължение надхвърля идентифицирането им като жертви на трафик, нито един от жалбоподателите не е загубил „статуса си на жертва“ по смисъла на чл. 34 от Конвенцията вследствие на решението на компетентния орган.

124-141. По съществуването на оплакването първият жалбоподател твърди, че CPS е застанала на позиция, пряко противоречаща на идентифицирането му от компетентния орган като дете, жертва на трафик с цел престъпна експлоатация, и на отделната и самостоятелна оценка, направена от местния орган в същия смисъл, без да са налице значими доказателства, годни да ги опровергават, и без CPS и полицията да са извършили съобразена с чл. 4 от ЕКПЧ проверка, която да оправдава тази позиция. Първият жалбоподател поддържа, че фактите по делото са показателни за един много по-голям проблем, а именно за незадоволителния процес на идентификация, възприет от органите на наказателното правосъдие, който води до продължаващо налагане на наказания на жертвите за извършени като пряка последица от трафика престъпления. Според него правителството не е приело специално законодателство или мерки за изпълнение на чл. 26 от КБТХ, така че да се приложи

принципът за ненаказуемост, а съществуващите мерки са недостатъчни за защита на жертвите на трафик. Вторият жалбоподател твърди, че по силата на чл. 4 от ЕКПЧ съществува имплицитно задължение за идентифициране на жертвите на трафик, тъй като липсата на правилно идентифициране на такава жертва вероятно би довела до лишаването ѝ от нейните основни права, а за прокуратурата – до лишаване от необходим свидетел при наказателното преследване на извършителя. Той бил лишен от дължимата му защита, защото не бил идентифициран като жертва на трафик преди да бъде осъден, въпреки наличните индиции за това. Според него съществуващата по това време правна рамка за защита на деца, потенциални жертви на трафик, е била неадекватна. Правителството оспорва тези аргументи и поддържа, че прокуратурата и съдилищата са изследвали фактите задълбочено, въз основа на което, и при спазване на международното и националното законодателство, са достигнали до извода, че жалбоподателите не са жертва на трафик и че не е установена съответната връзка между престъплението и евентуалния им статус на деца, жертви на трафик. Според правителството не би било правилно Съдът да пренесе изцяло чл. 26 от КБТХ в чл. 4 от ЕКПЧ или да се намеси в изводите на съдилищата по въпроса на кой орган националното право предоставя крайната преценка на фактите, за да се осигурят защитените от Конвенцията права, особено когато те са разгледали случая обстойно.

142-147. По делото становища са представили Експертната група за борба с трафика на хора (ГРЕТА) и две неправителствени организации – *Anti-Slavery International* и *Liberty*. ГРЕТА подчертава, че за да се защитят и подпомогнат жертвите на трафик, е от изключителна важност те да бъдат правилно идентифицирани. В Обединеното кралство обаче, въпреки насоките, предоставени от Асоциацията на главните полицейски инспектори относно начините за защита на деца, открити във фабрики за канабис, имало случаи на арестувани, преследвани и осъдени жертви на трафик. Според ГРЕТА причината е, че те не са били идентифицирани като възможни жертви от съответните професионалисти, с които са били в контакт. По-специално, дежурните

адвокати често съветвали децата, участващи в отглеждането на канабис, да се признаят за виновни, за да им бъде наложено по-леко наказание. *Anti-Slavery International* посочва, че чл. 4 от Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на задълженията на държавата отговорник по КБТХ, Директивата и Конвенцията за правата на детето, което означава, че съществуват специални и засилени задължения към децата, жертви на трафик, чиито най-добри интереси следва да бъдат определящи във всяка процедура по вземане на решение и следва да им се предостави още по-сериозна защита срещу наказание, тъй като е трудно да си представим случай, в който би било в най-добрия интерес на дете, жертва на трафик, да бъде наказано. Според организацията при преценката дали дадено лице е жертва на трафик правдоподобността трябва да се разглежда в светлината на това явление и някои „традиционни“ фактори може да не са приложими и дори да действат в обратна насока. *Liberty* изтъква, че позитивното задължение по чл. 4 следва да се тълкува в светлината на чл. 26 от КБТХ и Директивата, така че да включва задължение на държавата да въведе законодателни и други мерки, които специфично и ефективно да защитават жертвите на трафик срещу незаконно наказване за престъпления, свързани с трафика, и които да се отнасят до цялата верига на наказателното производство, включително полицията, прокуратурата и съдилищата. При липсата на такива мерки всички държавни субекти следвало да продължат да имат позитивното задължение по чл. 4 от Конвенцията да действат, като отчитат необходимостта от предпазване на трафикираните лица от незаконно наказване за престъпления, свързани с трафика, за да бъдат жертвите защитени от по-нататъшни вреди. *Liberty* вижда значителни празноти в процедурните гаранции в Обединеното кралство, което не е приложило каквито и да било специфични мерки, насочени към ненаказване на жертвите на трафик.

148–149. Съдът припомня, че както националният, така и международният трафик на хора, независимо дали е свързан с организираната престъпност, попада в

обхвата на чл. 4 от Конвенцията (*S.M. v. Croatia* [GC], no. 60561/14, § 296). Следователно не е необходимо да се преценява дали третирането, от което се оплаква даден жалбоподател, представлява „робство“, „принудително подчинение“ или „принудителен [или] задължителен труд“ (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, no. 25965/04, § 282). Оспорваното поведение може да повдигне въпрос по чл. 4 от Конвенцията само ако са налице всички съставни елементи на определението за трафик, съдържащо се в чл. 3, б. а) от Протокола от Палермо⁵ и чл. 4, б. а) от КБТХ (често описвани като „действие“, „средство“ и „цел“, макар че когато става дума за дете, не е необходимо да се доказва „средство“). Въпрос на факти, които трябва да бъдат разгледани в светлината на всички релевантни обстоятелства, е дали дадена конкретна ситуация включва всички съставни елементи и дали дадено лице доброволно предлага да работи. Съдът обаче е изяснил, че когато работодателят злоупотребява с властта си или се възползва от уязвимостта на работниците си, за да ги експлоатира, те не работят доброволно. В тази връзка предварителното съгласие на жертвата не е достатъчно, за да се приеме, че работата не представлява принудителен труд (*Chowdury and Others v. Greece*, no. 21884/15, § 96).

150–156. Позитивните задължения на държавите членки по чл. 4 трябва да се тълкуват в светлината на КБТХ, както тя е тълкувана от ГРЕТА, и да се разглеждат като изискващи не само превенция, но и защита на жертвите и разследване. От практиката на Съда следва, че общата рамка на позитивните задължения по чл. 4 включва: 1) задължение за въвеждане на законодателна и административна рамка за забрана и наказване на трафика; 2) задължение при определени обстоятелства да се предприемат оперативни мерки за защита на жертвите или потенциалните жертви на трафик и 3) процедурно задължение за разследване на ситуации на потенциален трафик. По принцип първите два аспекта на позитивните задължения могат да бъдат определени като материални, докато третият

⁵ Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ *Конвенцията на ООН срещу*

транснационалната организирана престъпност („Протокола от Палермо“)

се отнася до (позитивното) процедурно задължение на държавите (цитираното *S.M. v. Croatia*, § 306).

157. Досега пред Съда не се е откривала възможността да разгледа дело, свързано с наказателно преследване на жертва или потенциална жертва на трафик, и това е първият случай, в който трябва да прецени дали и кога такова наказателно преследване може да повдигне въпрос по чл. 4 от Конвенцията.

„158. Видно е, че от КБТХ или от който и да е друг международен инструмент не може да се изведе обща забрана за наказателно преследване на жертви на трафик. Всъщност разпоредбите за „ненаказване“ в чл. 26 от КБТХ, чл. 8 от Директивата и чл. 4, § 2 от Протокола от 2014 г. към Конвенцията на МОТ относно принудителния или задължителния труд съдържат две важни условия: жертвата на трафик трябва да е била принудена да извърши престъпната дейност и когато случаят е такъв, националните органи следва да имат правото, без обаче да са длъжни, да не предприемат наказателно преследване. Въпреки че наличието на принуда не е необходимо за приложимостта на чл. 26 от КБТХ или чл. 8 от Директивата по отношение на дете, и в двата инструмента няма нищо, което би могло да се тълкува като забрана за наказателно преследване на деца, жертви на трафик, без оглед на обстоятелствата.

159. Независимо от това Съдът счита, че при определени обстоятелства наказателното преследване на жертви или потенциални жертви на трафик може да е в противоречие със задължението на държавата да предприеме оперативни мерки за тяхната защита, когато властите знаят или би трябвало да знаят за обстоятелства, които правдоподобно сочат, че дадено лице е било обект на трафик. Според Съда задължението за предприемане на оперативни мерки по чл. 4 от Конвенцията има две основни цели: да защити жертвата на трафик от по-нататъшно увреждане и да улесни възстановяването ѝ. Аксиоматично е, че наказателното преследване на жертвите на трафик би навредило на тяхното физическо, психологическо и социално възстановяване и потенциално би могло да ги направи уязвими за повторен

трафик в бъдеще. Те не само ще трябва да преминат през изпитанията на наказателното преследване, но и осъдителната присъда може да създаде пречка за последващата им интеграция в обществото. Освен това лишаването от свобода може да възпрепятства достъпа им до подкрепата и услугите, предвидени в КБТХ.

160-162. От първостепенно значение за зачитане на гарантираните от чл. 4 свободи в случай на наказателно преследване на жертва на трафик е ранното ѝ идентифициране. Веднага щом на властите са станали или трябва да са станали известни обстоятелства, които правдоподобно сочат, че заподозряно в извършването на престъпление лице може да е било жертва на трафик или експлоатация, то следва да бъде оценено незабавно от лица, обучени и квалифицирани да работят с такива жертви. Тази оценка следва да се основава на критериите, посочени в Протокола от Палермо и КБТХ (а именно лицето да е било обект на действие по набиране, транспортиране, прехвърляне, укриване или приемане чрез заплаха със сила или чрез друга форма на принуда с цел експлоатация), като специално се отчита фактът, че заплахата със сила и/или принудата не е необходимо да съществуват, когато лицето е дете. Освен това, като се има предвид, че статусът на дадено лице на жертва на трафик може да повлияе на преценката дали има достатъчно доказателства, за да бъде предприето наказателно преследване, и дали това е в обществен интерес, всяко решение дали потенциална жертва на трафик да се преследва трябва – доколкото е възможно – да се взема само след като е направена оценка за наличието на трафик от квалифицирано лице. Това е особено важно, когато става въпрос за деца. Съдът е приемал, че тъй като децата са особено уязвими, мерките, прилагани от държавата за тяхната защита срещу актове на насилие, попадащи в обхвата на членове 3 и 8, трябва да бъдат ефективни и да включват както разумни стъпки за предотвратяване на малтретиране, за което властите са знаели или е трябвало да знаят, така и ефективно възпиране на такива сериозни нарушения на личната неприкосновеност (напр. (...) *M.P. and Others v. Bulgaria*, no. 22457/08, § 108 (...)). Тези мерки трябва да бъдат насочени към

осигуряване зачитане на човешкото достойнство и защита на висшите интереси на детето (*Söderman v. Sweden [GC]*, no. 5786/08, § 81). Тъй като трафикът на хора застрашава човешкото достойнство и основните свободи на своите жертви (цитираното *Rantsev*, § 282), същото се отнася и за мерките за защита срещу действия, попадащи в обхвата на чл. 4 от Конвенцията. След като квалифицирано лице направи оценка дали е налице трафик на хора, всяко последващо прокурорско решение ще трябва да държи сметка за нея. Прокурорът може и да не е обвързан с изводите, направени в хода на такава оценка, но за да не се съгласи с нея, трябва да изложи ясни съображения, които да са в съответствие с определението за трафик, съдържащо се в Протокола от Палермо и КБТХ.“

163-183. Прилагайки тези основни принципи към фактите по разглежданите жалби Съдът констатира, че жалбоподателите са били открити при обстоятелства, при които властите трябва да са били наясно, че те може да са жертви на трафик. По отношение на първия жалбоподател не е имало съмнение, че е непълнолетен. Вторият, макар че в началото е бил приет за пълнолетен, е казал още при първия му разпит от полицията неща, които е трябвало да я алармират, а само 9 дни по-късно е станало ясно, че и той е непълнолетен. Въпреки тези обстоятелства, при които е било правдоподобно да са жертви на трафик, жалбоподателите са били обвинени в престъпление, за което са се признали за виновни по съвет на своите процесуални представители, без случаите им да са били предварително оценени от компетентния орган. Впоследствие той ги е признал за жертви на трафик, но прокуратурата, без да изложи достатъчни мотиви за решението си, не се е съгласила с тази преценка. Апелативният съд, позовавайки се на същите недостатъчни съображения, е приел, че решението за наказателно преследване е оправдано. Националните съдилища са се основали на фактори, които нямат опора в международно признатата дефиниция на трафика. Съдът отбелязва, че CPS е имала възможност – въз основа на ясни съображения, съответстващи на определението за трафик в Протокола от Палермо и КБТХ – да не се съгласи със заключенията на

компетентния орган или, ако ги възприеме, да обоснове наказателното преследване с липсата на връзка между престъплението и трафика. В случая обаче не е станало нито едното, нито другото. В светлината на изложеното Съдът счита, че държавата не е изпълнила задължението си по чл. 4 от Конвенцията да предприеме оперативни мерки за защита на жалбоподателите – както първоначално, като потенциални жертви на трафик, така и впоследствие, като лица, признати от компетентния орган за жертви на трафик. Следователно е налице нарушение на чл. 4 от Конвенцията.

Оплакването за нарушение на чл. 6 от Конвенцията

184-193. Жалбоподателите се оплакват, че в резултат на неизпълнението от страна на държавата на позитивното ѝ задължение по чл. 4 са били лишени от справедлив процес по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Твърдят, че самопризнанията на жертви на трафик не могат да се считат за отказ от правото на справедлив съдебен процес. Властите не провели адекватно разследване, което би осигурило необходимите доказателства, въпреки наличието на индикации, че е налице случай на трафик. Не били насочени своевременно към компетентни да оценят положението им органи, а на заключенията им не било отдадено значение. Правителството поддържа, че жалбоподателите сами са се отказали от правата, които са имали, и че процесът като цяло е бил справедлив.

194. За да установи дали е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията, Съдът трябва да отговори на следните въпроси: 1) дали липсата на преценка относно статуса на жалбоподателите на жертви на трафик, преди да им бъдат повдигнати обвинения и да бъдат осъдени за престъпления, свързани с наркотици, поставя проблем по чл. 6, § 1; 2) дали жалбоподателите са се отказали от правата си по тази разпоредба, като са се признали за виновни; 3) дали производството като цяло е било справедливо.

195-200. По първия въпрос Съдът напомня, че многократно е подчертавал значението на етапа на разследването в наказателното производство и уязвимото положение, в което често се намира обвиняемият и което

може да бъде компенсирано по подходящ начин само с помощта на адвокат (напр. *Salduz v. Turkey* [GC], no. 36391/02, § 54). Адвокатът трябва да може да осигури без ограничения основните аспекти на защитата: обсъждане на делото, организиране на защитата, събиране на благоприятни за обвиняемия доказателства, подготовка за разпит, подкрепа за обвиняем в трудно положение и проверка на условията на задържане (*Dvorski v. Croatia* [GC], no. 25703/11, § 108). Въпреки че жертвите на трафик не са освободени от наказателно преследване, статусът на жертва на трафик може да повлияе на преценката дали има достатъчно доказателства за повдигане на обвинение и дали наказателното преследване би било в обществен интерес. Следователно доказателствата относно този статус са „основен аспект“ на защитата. В настоящия случай жалбоподателите са ползвали правна помощ от самото начало, но адвокатите им явно са отхвърлили изцяло възможността те да са жертви на трафик, въпреки че са им били известни заключенията за наличието на такава вероятност, и не са действали в тази насока. Независимо от това, макар че адвокатите по наказателни дела несъмнено трябва да следят за признаци на трафик, фактът, че не са ги разпознали или не са реагирали, не може сам по себе си да освободи държавата и нейните представители от отговорността им да направят това. От практиката на Съда по чл. 6, § 3 (с), макар и жалбоподателите да не са се позовали на тази разпоредба, следва, че „държавата не може да се крие зад пропуските на служебния адвокат, когато те представляват „явен неуспех в осигуряването на ефективно представителство“. „В случая не е необходимо да се определя дали пропуските на процесуалните представители на жалбоподателите са достигнали този висок праг. В контекста на чл. 4 от Конвенцията държавата е тази, която има позитивно задължение както да защитава жертвите на трафик, така и да разследва ситуации на потенциален трафик, и това позитивно задължение се поражда от наличието на обстоятелства, които правдоподобно сочат, че дадено лице е било жертва на трафик, а не от оплакване, направено от потенциалната жертва или от нейно име. Следователно държавата не може да се позовава на каквито и да било пропуски от

страна на процесуалния представител, нито на пропуск на обвиняемия – особено ако е непълнолетен – да уведоми полицията или на адвоката си, че е жертва на трафик. (...) [От децата] не може да се изисква да се самоопределят [като жертви на трафик], нито може да бъдат санкционирани за това, че не са го направили.“ С оглед на извода си за нарушение на позитивните задължения по чл. 4 от Конвенцията Съдът намира, в контекста на чл. 6, че липсата на направена от властите навременна преценка дали жалбоподателите са били жертва на трафик им е попречила да осигурят доказателства, които са могли да представляват основен аспект на тяхната защита.

201-204. По втория въпрос Съдът напомня, че нито буквата, нито духът на чл. 6 от Конвенцията забраняват на дадено лице да се откаже по собствена воля, изрично или мълчаливо, от правото си на гаранции за справедлив съдебен процес. Конвенцията обаче изисква такъв отказ да бъде установен по недвусмислен начин, да не противоречи на важен обществен интерес и да съществуват минимални гаранции, съизмерими с неговата важност. Относно споразуменията с признаване на вината в наказателното производство Съдът е приел, че трябва да отговарят на следните условия: а) споразумението трябва да бъде прието при пълно познаване на фактите по делото и правните последици и действително доброволно; б) съдържанието на споразумението и справедливостта на начина, по който то е било постигнато между страните, трябва да подлежат на достатъчен съдебен контрол (*Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia*, no. 9043/05, § 92). В случая самопризнанията на жалбоподателите без съмнение са били „недвусмислени“, но при липсата на каквато и да е преценка дали са жертви на трафик и, ако е така, дали този факт би могъл да окаже влияние върху наказателната им отговорност, самопризнанията им не са били направени „при пълно познаване на фактите“ и освен това всеки техен отказ от права би бил в противоречие с важния обществен интерес от борба с трафика на хора и защита на неговите жертви. Поради това Съдът не смята, че самопризнанията на жалбоподателите представляват отказ от правата им по чл. 6, § 1.

205-208. По третия въпрос Съдът припомня, че доколкото CPS изобщо е изложила мотиви за несъгласието си със заключенията на компетентния орган, те не са били съобразени с определението за трафик на хора. От своя страна апелативният съд се е занимал главно с въпроса дали прокурорската дискреция е била упражнена по такъв начин, че решението на CPS за наказателно преследване да представлява злоупотреба с процесуални права, и е споделил нейните мотиви. Не е разгледал делата през призмата на позитивните задължения на държавата по чл. 4 от Конвенцията, въпреки че жалбоподателите са се позовали на тази разпоредба. Напротив, ограничил се е да упражни сравнително тесен контрол. Изяснил е, че на обвиняемия се предоставя само една възможност да даде указания на своите правни съветници и че единствено „в най-изключителни случаи“ съдът би счел за уместно да му позволи да даде нови указания относно фактите за целите на обжалването на присъдата. Според Съда подобен подход на практика наказва жертвите на трафик за това, че първоначално не са се идентифицирали като такива, и позволява на властите да се позоват на собственото си неизпълнение на задължението по чл. 4 от Конвенцията да предприемат мерки за тяхната защита. Поради това Съдът не счита, че въззивното производство е отстранило недостатъците на производството, довели до повдигане на обвинение и в крайна сметка до осъждането на жалбоподателите.

209-210. Горните съображения са достатъчни, за да позволят на Съда да заключи, че по отношение на двамата жалбоподатели производството като цяло не може да се счита за „справедливо“. Следователно е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Лишаването на жалбоподателите по силата на Конституцията и закона от правото да гласуват на парламентарни избори, тъй като са били поставени под пълно запрещение и

съответно недееспособни, не е било в нарушение на чл. 3 от Протокол № 1 към Конвенцията. Не се е прилагало автоматично към всички лица с умствени увреждания, а само към поставените под попечителство и едновременно с това обявени за недееспособни. Законът е налагал строги условия за лишаването от дееспособност и принципът на пропорционалност се е прилагал при индивидуалната съдебна преценка относно вземането, съдържанието и отмяната на тази мярка. Засегнати са били малка група хора. Упражняван е внимателен парламентарен и съдебен контрол. Не са били престъпени границите на широката свобода на преценка на държавите при уреждане на въпроса, по който отсъства и европейски консенсус. Член 3 от Протокол № 1 не налага на държавите специална преценка на способността за гласуване на поставеното под пълно запрещение лице във всеки индивидуален случай. Законодателят е правил постоянни усилия да стесни ограниченията на правото на гласуване.

Решение по делото [Strøbye and Rosenlind v. Denmark \(nos.25802/18, 27338/18\)](#)⁶

Фактите: Съединените за общо разглеждане жалби са подадени от двама датски граждани, поставени под пълно запрещение съответно през 1984 и 2009 г.

Съгласно Конституцията и изборното законодателство на Дания недееспособните пълнолетни лица нямали право да гласуват на парламентарни избори. В законодателството били внесени последователни изменения, с цел кръгът на лишените от право на гласуване лица да бъде стеснен в максималната възможна без изменение на

⁶ Пред Съда е направено и все още е висящо искане за разглеждане на делото от Голямото отделение.

Конституцията степен. Приетият през 1996 г. Закон за попечителството предвидил поставяне под попечителство по отношение само на финансовите или само на личните работи, или само на определени финансови или лични работи, със запазване на дееспособността, като била дадена възможност поставените под попечителство по отношение на финансовите им работи да бъдат допълнително и лишени от дееспособност, ако това е необходимо за предпазването им от опасността да изложат имуществото, доходите или другите си финансови интереси на риск от сериозни загуби или да станат обект на финансова експлоатация. Със законодателно изменение през 2016 г. на всички поставени под запрещение било дадено право да гласуват на избори за Европейски парламент и на местни избори, но не било събрано мнозинството, необходимо за отмяна на конституционната забрана за гласуване на парламентарни избори.

След парламентарните избори през 2015 г. жалбоподателите сезирали националния съд с оплакване от лишаването им от право на гласуване, като се позовали и на чл. 3 от Протокол № 1 към Конвенцията, самостоятелно и във връзка с чл. 14 от Конвенцията. Съдът отхвърлил жалбите. Мотивирал се с конституционната забрана и с липсата на абсолютно право на гласуване по международните договори, по които Дания е страна. Върховният съд (ВС) оставил решението му в сила. Освен на Конституцията, се позовал и на практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Отбелязал, че предвиденото в Конституцията ограничение на правото на гласуване е значително по-малко от това, което е било прието за непропорционално по делото *Alajos Kiss v. Hungary* (no. 38832/06), тъй като там то се е отнасяло и за всички поставени под частично запрещение. Обърнал внимание на строгите законови изисквания за лишаване от дееспособност и на развитието на законодателството в посока към минимизиране броя на обявените за недееспособни лица. Според ВС от цитираното решение на ЕСПЧ не следвало, че за да бъде съвместимо с чл. 3 от Протокол № 1, лишаването от право на гласуване на обявени за недееспособни лица трябва да бъде подложено на индивидуална и специална преценка относно способността

им да гласуват. В този смисъл била и практиката на ЕСПЧ по отношение на ограничаването на правото на гласуване и кандидатиране на избори по други причини (*Ždanoka v. Latvia*, no. 58278/00, §§ 112 и 114, *Scoppola v. Italy* (no. 3), no. 126/05, §§ 98, 99 и 102). ВС обърнал внимание и на факта, че недееспособните пълнолетни лица нямат право да гласуват и в много от останалите европейски държави, като се позовал на доклада на Агенцията на Европейския съюз за основните права от 21 май 2014 г. „Правото на политическо участие на хората с увреждания: индикатори от гледна точка на правата на човека“. В заключение ВС приел, че не е налице противоречие с чл. 3 от Протокол № 1, самостоятелно или във връзка с чл. 14 от Конвенцията за правата на човека, нито с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Решението на ВС подновило дебата в политическите среди. В резултат на това било прието и през 2019 г. влязло в сила изменение на Закона за попечителството, с което била предвидена възможност лишаването от дееспособност да бъде ограничено до определени имущества или финансови работи, като в тази хипотеза правото на гласуване на парламентарни избори се запазвало. На основание изменението жалбоподателите поискали промяна на постановените по отношение на тях мерки. Решението за обявяване на първия жалбоподател за недееспособен било отменено изцяло, а вторият бил обявен за само частично недееспособен. Така и двамата вече имали възможност да гласуват и на парламентарни избори.

Решението:

77-82. Жалбоподателите се оплакват, че решението на ВС е нарушило правото им да гласуват, гарантирано от чл. 3 на Протокол № 1. Не оспорват, че забраната за гласуване преследва законна цел, но намират наложеното им ограничение за неоправдано и произволно. Границите на свободата на преценка на държавата по въпроса били тесни, тъй като изключването на хора с увреждания от обществения живот трябвало да бъде предмет на внимателен надзор, в т.ч. при преценката дали е съвместимо с международните гаранции за правата на човека. Лишаването им от право

на глас било автоматична последица от поставянето им под пълно запрещение, без индивидуална преценка на способността им за гласуване. На властите било добре известно, че няма абсолютна връзка между неспособността на дадено лице да организира финансовите си работи и политическите му права. Въпреки критичните бележки, които Комитетът по правата на хората с увреждания към ООН направил по отношение на правната уредба още през 2014 г., Министерството на правосъдието отказвало да предложи законодателна промяна с единствения мотив, че това налага изменение на Конституцията, и извършило задълбочен анализ на законодателството едва след решението на ВС, когато за първи път бил проведен и действителен и съдържателен дебат за правото на гласуване на поставените под пълно запрещение. Случаят им бил идентичен с този по делото *Alajos Kiss* (цитирано).

83-89. Правителството поддържа, че няма нарушение на чл. 3 от Протокол № 1. Мярката била пропорционална на преследваната законна цел, а именно гласуващите да притежават съответното ниво на умствени способности, и изключването трябвало да се основе на точно определени критерии, които били обективни, ясни и предвидими. По отношение на пропорционалността на мярката правителството препраща към мотивите на ВС. Настоящият казус се различавал значително от този по делото *Alajos Kiss* (цитирано). Само малка група от навършилите пълнолетие в Дания (0.046%, за разлика от 0.75% в Унгария) били лишени от право на гласуване, и то само поставени под пълно запрещение. Като се позовава на цитираното решение *Scoppola v. Italy* (no. 3), § 102, правителството поддържа, че лишаването от право на гласуване като автоматична правна последица може да бъде в съответствие с чл. 3 от Протокол № 1, стига да е пропорционално и да не е общо, автоматично и безсистемно. Датската уредба на предпоставките за поставяне под запрещение била много стриктна и тясно свързана със способността на лицето да взема разумни решения и да предвижда последиците им. Поставянето под запрещение се осъществявало само от съд. По отношение на възражението на жалбоподателите, че няма логика да могат да гласуват на други

избори, но не и на парламентарни, правителството изтъква, че законодателят сериозно е обмислил този въпрос при обсъжданията и гласуването на промените през 2016 г., когато правото на гласуване било разширено до крайния предел на възможностите, без да се изменя Конституцията. И други европейски държави изключвали недееспособните лица от гласуване и на договарящите държави следвало да се предостави широка свобода на преценка по въпроса какви процедури да следват при оценката на способността на хората с умствени увреждания да гласуват.

91-93. Съдът припомня основните относими принципи, изложени в решението му *Hirst v. the United Kingdom* (no. 2) ([GC], no. 74025/01, §§ 57-62), в което приема, че чл. 3 от Протокол № 1 гарантира индивидуални права, съществени за установяването и поддържането на основите на ефективна демокрация, управлявана от върховенството на закона. Универсалното право на гласуване е станало основен принцип (*Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium*, 2.03.1987 г., § 51). Въпреки това правата, гарантирани от чл. 3 на Протокол № 1, не са абсолютни. В тази сфера има място за подразбиращи се ограничения и държавите се ползват с широка свобода на преценка, но окончателното решение дали са спазени изискванията на чл. 3 от Протокол № 1 е на Съда. Той трябва да бъде убеден, че условията за гласуване не ограничават правата до такава степен, че да накърнят самата им същност и да ги лишат от ефективност; че налагането на ограничения преследва законна цел и използваните средства са пропорционални (цитираното *Mathieu-Mohin and Clerfayt*, § 52). Поспециално, всяко наложено условие трябва да не препятства свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло, т.е. да отразява, а не да е насочено срещу честността и ефективността на изборния процес, целящ да определи волята на народа чрез универсално избирателно право. Могат да бъдат предвидени например изисквания за минимална възраст или уседналост (*Hilbe v. Liechtenstein* (dec.), no. 31981/96, и *Melnychenko v. Ukraine*, no. 17707/02, § 56). Всяко отклонение от принципа на универсалното право на гласуване рискува

да подрони демократичната легитимност на избраното законодателно тяло и на законите, които то приема. Съответно изключването на която и да е група или категория от населението трябва да бъде съвместимо със заложените в основата на чл. 3 от Протокол № 1 цели. В допълнение към изложения принцип за широка свобода на преценка на държавите в тази област Съдът припомня, че особено важно, включително за упражняването на тази свобода, е качеството на парламентарния и съдебен контрол относно необходимостта от обща мярка, каквато е спорното лишаване от право на гласуване като последица от поставянето под пълно запрещение (напр. *Animal Defenders International v. the United Kingdom* [GC], no. 48876/08, § 108, и *Correia de Matos v. Portugal* [GC], no. 56402/12, §§ 117 и 129). Друг фактор, който има влияние върху обхвата на свободата на преценка, е субсидиарната роля на Съда в защитната система на Конвенцията. В съответствие с принципа на субсидиарност, главната отговорност за осигуряване на правата и свободите, гарантирани от Конвенцията и протоколите към нея, е на договарящите страни. При осъществяването ѝ те се ползват с известна свобода на преценка, подчинена на надзорната юрисдикция на Съда. Съдът многократно е изтъквал, че поради демократичното им легитимиране, националните власти по принцип са в по-добра позиция от него при оценката на местните нужди и условия (напр. *Lekić v. Slovenia* [GC], no. 36480/07, § 108).

94-96. При прилагането на горните принципи в настоящия случай Съдът отчита, че правото на жалбоподателите да гласуват на парламентарни избори е ограничено от закона поради обявяването им за недееспособни. За разлика от други разпоредби на Конвенцията, като чл. 5 и членове 8 – 11 или чл. 1 от Протокол № 1, текстът на чл. 3 от Протокол № 1 не съдържа изрично изискване за „законност“ на предприетите от държавата мерки, но върховенството на правото е един от основните принципи на демократичното общество, залегнал във всички норми на Конвенцията и протоколите към нея (*Amuur v. France*, 25.06.1996 г., § 50, и *Abil v. Azerbaijan* (no. 2), no. 8513/11, § 66). В настоящия случай между страните няма

спор, че лишаването на жалбоподателите от право на гласуване е било законно, и Съдът не вижда основание да направи различно заключение (виж в обратния смисъл *Seyidzade v. Azerbaijan*, no. 37700/05, §§ 31-40).

97. Съдът отчита също така, че за разлика от други разпоредби, чл. 3 от Протокол № 1 не определя и не ограничава целите, които трябва да преследват евентуалните рестрикции. Поради това с него могат да бъдат съвместими широк диапазон от цели. Жалбоподателите приемат позицията на правителството, че спорната мярка е преследвала законната цел гласоподавателите да имат необходимото ниво на мисловни способности, и Съдът не намира причини да се разграничи от това разбиране (така и цитираното *Alajos Kiss*, § 38, където Съдът е приел за легитимна целта да се осигури, че „в обществените работи участват само граждани, способни да оценят последиците на решенията си и да вземат съзнателни и разумни решения“).

98-110. Що се отнася да пропорционалността на мярката Съдът отбелязва, че от гласуване на изборите през 2015 г. са били изключени само поставените под пълно запрещение. Съдът отчита, че датският закон изисква да са изпълнени две условия за обявяването на дадено лице за недееспособно: първо, то да не може да управлява своите дела по посочени в закона причини, като умствено увреждане или недостатъчност; второ, да е необходимо то да бъде предпазено от разпиляване на активите му или финансова експлоатация. Решение за лишаване от дееспособност не може да бъде постановено, ако за опазване на интересите на лицето е достатъчно да бъде поставено под попечителство, и такова решение следва да бъде отменено, ако горните предпоставки престанат да съществуват. Така националното право изисква преценка за пропорционалност и прибягване до възможно най-леката мярка, т.е. принципът на пропорционалност се прилага по отношение на вземането, съдържанието и отмяната на мярката. Относно качеството на осъществения парламентарен контрол Съдът намира, че той действително е бил задълбочен. Съдът отчита и обстоятелството, че броят на

лишените от дееспособност лица е по-скоро нисък – едва 0.046% от навършилите възраст за гласуване. Що се отнася до качеството на съдебния надзор Съдът обръща особено внимание на мотивите на решението на ВС. Отбелязва, че в него изрично са взети предвид приложимите принципи и съдебната практика по чл. 3 от Протокол № 1. ВС е преценил законността на мярката, преследваната с нея цел и пропорционалността ѝ. Отчел е ниския брой на засегнатите лица и усилията на законодателя да разшири, доколкото позволява Конституцията, кръга на имащите право да гласуват. Намерил е, че случаят се различава значително от този по цитираното дело *Alajos Kiss* и че от решението по него не може да се изведе изискване за индивидуална и специална преценка на способността за гласуване във всеки конкретен случай. Отчел е и положението в други европейски държави. От всичко това Съдът прави извод, че ВС е разгледал задълбочено въпроса дали ограничението е пропорционално и оправдано и е претеглил засегнатите интереси в светлината на съдебната практика по Конвенцията, в т.ч. решението *Alajos Kiss*. Следователно качеството на съдебния надзор и упражняването му в случая са аргументи в полза на признаването на широка свобода на преценка.

111-112. Друг фактор от значение за обхвата на тази свобода е наличието или липсата на консенсус между европейските държави. Съдът констатира, че законодателствата им не разкриват единна позиция, според която правото на гласуване да не трябва да зависи от лишаването от дееспособност, а такава липсва и в международното право. От една страна, чл. 29 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания изисква държавите да им гарантират политически права и възможност да ги упражняват наравно с останалите. В доклада си за Дания от 2014 г. Комитетът по правата на хората с увреждания към ООН изразява загриженост, че поставените под пълно запрещение нямат право да гласуват – по онова време както на парламентарни, така и на други избори или на референдум. От друга страна, Съдът отчита, че в становището си № 190/2002 Венецианската комисия подхожда по-предпазливо, като приема лишаването от право на гласуване за допустимо при

кумулятивното наличие на определени предпоставки, а именно то да е предвидено от закона; да бъде спазен принципът на пропорционалност, като условията за лишаване от право на кандидатиране на избори може да не бъдат така строги, както по отношение на лишаването от право на гласуване; лишаването да бъде основано на умствена неспособност или осъждане за тежко престъпление; отнемането на политически права и заключението за умствена неспособност да са направени с изрично решение на съд.

113-119. Съдът се съгласява с жалбоподателите, че когато се касае за ограничения на основни права на особена уязвима група, като хората с умствени увреждания, границите на свободата на преценка са потесни (цитираното *Alajos Kiss*, §§ 41 и 42). Той припомня обаче, че в настоящия случай от право да гласуват не са били лишени всички такива хора, нито пък всички поставени под попечителство, а само онези от тях, които след индивидуална съдебна преценка са били и обявени за недееспособни. Поради това Съдът приема становището на правителството и на ВС, че законодателството значително се различава от разгледаното по делото *Alajos Kiss*, съгласно което всички поставени под ограничено или пълно запрещение автоматично са били лишени от правото на гласуване. Ето защо Съдът е на мнение, че ВС не е престъпил границите на предоставената му свобода на преценка. По довода, че не е предвидена и отделна индивидуална преценка на способността за гласуване, Съдът напомня, че чл. 3 от Протокол № 1 не поставя такова изискване (напр. цитираното *Hirst v. the United Kingdom (no. 2)* [GC] § 62), както и че липсва европейски консенсус за независимост на правото на гласуване от недееспособността. Той отбелязва също така, че в някои ситуации една обща мярка може да бъде приета като по-осъществимо средство за постигане на легитимната цел от разглеждането на всеки конкретен случай и по принцип изборът е предоставен на националния законодател, под европейски контрол (напр. цитираното *Animal Defenders International* [GC], § 108). Що се отнася до довода, че на национално ниво не е проведен задълбочен правен дебат относно целесъобразността на мярката и че единствената

причина тя да остава в сила е била необходимостта от изменение на Конституцията, Съдът припомня, че при индивидуалните жалби неговата задача не е да прави абстрактен преглед на действащото законодателство или практика, а следва да се ограничи, доколкото е възможно и без да губи общия контекст, върху въпросите, които повдига конкретният казус. В тази връзка Съдът отчита и обстоятелството, че националният законодател постоянно е търсил начини да позволи на колкото е възможно повече граждани да упражняват правото си на глас, като едновременно с това осигури целената с лишаването от дееспособност защита. Вярно е, че до 2019 г. той е приемал конституционната разпоредба за една от главните пречки, както и че обективно погледнато е трудно да се оправдае разрешаването на едни и същи лица да гласуват на други избори, но не и на парламентарни. Съдът напомня обаче, че при всяко законодателно изменение, в т.ч. приетото през 2016 г., законодателят е правил внимателна преценка по въпроса в своите похвални многогодишни усилия да намали ограниченията на правото на гласуване. Според Съда фактът, че достигнатото развитие е изисквало задълбочен правен анализ и време, не може да се тълкува във вреда на правителството и да се отрече обосноваването и пропорционалността на разглежданото ограничение. Съдът отчита също така, че обществените виждания се променят, поради което е трудно да се отправя критика, че законодателството е еволюирало постепенно (*mutatis mutandis*, *Petrovic v. Austria*, 27.03.1998 г., § 40).

120-121. Поради изложеното Съдът заключава, че случаят се различава значително от този по цитираното дело *Alajos Kiss* (§ 41), в който не е установил законодателят някога да се е опитвал да претегли засегнатите интереси или да прецени пропорционалността на ограничението. Ето защо не е налице нарушение на чл. 3 от Протокол № 1.

122-131. По отношение оплакването на жалбоподателите, че решението на ВС е нарушило и правото им по чл. 14 от Конвенцията, във връзка с чл. 3 от Протокол № 1, Съдът напомня, че чл. 14 има ефект само във връзка с упражняването на правата и свободите, гарантирани от другите

разпоредби на Конвенцията и протоколите към нея. Прилагането му обаче не е обусловено от нарушение на някоя от тези разпоредби и така забраната за дискриминация отива по-далече (*Biao v. Denmark* [GC], no. 38590/10, § 88). Според установената практика на Съда, разликата в третирането на лица в сходни ситуации е дискриминационна, ако няма обективно и разумно оправдание, т.е. ако не преследва законна цел или липсва разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (напр. *Molla Sali v. Greece* [GC], no. 20452/14, § 135). Държавите имат известна свобода на преценка дали и до каква степен различията в иначе сходни ситуации оправдават разлика в третирането. Обхватът на тази свобода варира в зависимост от обстоятелствата, предмета и контекста (*Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, § 61). Като се позовава на мотивите, които е изложил при разглеждането на оплакването по чл. 3 от Протокол № 1, Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с тази разпоредба, тъй като различното третиране на жалбоподателите – тогава поставени под пълно запрещение, е преследвало законна цел и е съществувало разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел.

• ДЕЛА НА СЕС

Съдът на ЕС отхвърля жалбата на VodafoneZiggo Group BV срещу определението на Общия съд по делото VodafoneZiggo Group/Комисия (T-660/18), с което той отхвърля като недопустима жалбата му за отмяна на решението, за което се твърди, че се съдържа в писмото от 30 август 2018 г. на Европейската комисия до нидерландския орган за защита на потребителите и пазарите („АСМ“), в което се съдържат забележките на Комисията по проект от две мерки, предоставен от АСМ относно пазара за доставка на

едро в определено местоположение в Нидерландия. СЕС приема, наред с другото, че Общият съд не е допуснал грешка при прилагане на правото, като по същество е констатирал, че възможността Vodafone Ziggo да сезира национална юрисдикция с жалба срещу решението на национален регулаторен орган, прието след като Комисията е отправила забележки на основание чл. 7, § 3 от Директива 2002/21/ЕО относно общата регулаторна рамка за електронните съобщителни мрежи и услуги, гарантира, че правото му на ефективна съдебна защита по смисъла на чл. 47 от Хартата не е било нарушено дори ако жалбата му за отмяна, подадена пред Общия съд, е недопустима, като припомня, че чл. 47 от Хартата няма за цел да променя предвидената в Договорите система за съдебен контрол, и по-специално правилата, свързани с допустимостта на исковете или жалбите, подадени пряко пред юрисдикцията на Съюза, и тълкуването на понятието „обжалваем акт“ по смисъла на чл. 263 ДФЕС от гледна точка на чл. 47 от Хартата не може да води до пренебрегването на това условие, без да се превишат правомощията, възложени от ДФЕС на съдилищата на Съюза.

Решение на СЕС по дело [C-689/19 P](#)

1) Член 11, § 6, изр. 1 от Регламент (ЕО) № 1/2003 на Съвета относно изпълнението на правилата за конкуренция, предвидени в членове [101 и 102 ДФЕС], трябва да се тълкува в смисъл, че органите по конкуренция на държавите членки се освобождават от техните правомощия по прилагане на членове 101

и 102 ДФЕС, когато Европейската комисия образува производство за приемане на решение, с което се установява нарушение на тези разпоредби, доколкото този формален акт обхваща същите предполагаеми нарушения на членове 101 и 102 ДФЕС, извършени от същото или същите предприятия на същия или същите продукти и на същия или същите географски пазари през същия или същите периоди като тези, които са предмет на производството или производствата, предварително образувани от тези органи.

2) Принципът *ne bis in idem*, закрепен в чл. 50 от Хартата на основните права на ЕС, трябва да се тълкува в смисъл, че се прилага за нарушения на конкурентното право като злоупотребата с господстващо положение, уредена в чл. 102 ДФЕС, и забранява дадено предприятие да бъде наказвано или преследвано отново за антиконкурентни действия, за които с предходно влязло в сила решение то вече е било санкционирано или е било установено, че не носи отговорност. За сметка на това този принцип не намира приложение, когато дадено предприятие се преследва и санкционира отделно и независимо от орган по конкуренция на държава членка и от Европейската комисия за нарушения на чл. 102 ДФЕС, обхващащи отделни продукти или географски пазари, или когато орган по конкуренция на държава членка е освободен от правомощията си в съответствие с чл. 11, § 6, изр. 1 от Регламент № 1/2003.

Решение на СЕС по дело [C-857/19](#)

Членове 3, 4, 6 и 15 от Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни, трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат държава членка да задържи по административен ред гражданин на трета страна, който е в незаконен престой на нейна територия, с цел да се извърши принудителното прехвърляне на този гражданин в друга държава членка, в която посоченият гражданин разполага със статут на бежанец, когато същият гражданин е отказал да изпълни издаденото му разпореждане да отиде в другата държава членка и не е възможно да се издаде решение за връщането му.

Решение на СЕС по дело [C-673/19](#)

Клаузи 1.1, 1.2 и 2.1 и клауза 3.1, б. б) от Рамковото споразумение за родителския отпуск (ревизирано) от 18 юни 2009 г., което се съдържа в приложението към Директива 2010/18/ЕС на Съвета за прилагане на ревизираното рамково споразумение за родителския отпуск, сключено между Конфедерацията на европейския бизнес (BUSINESSEUROPE), Европейската асоциация на занаятите и малките и средните предприятия (UEAPME), Европейския център на предприятията с държавно участие и на предприятията от общ икономически интерес (СЕЕР) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC), и за отмяна на Директива 96/34/ЕО трябва да се тълкуват в смисъл, че

допускат национална правна уредба, която поставя като условие за предоставянето на право на родителски отпуск съответният родител да е бил нает на работа за непрекъснат период от поне 12 месеца, непосредствено предхождащ началото на родителския отпуск. Посочените клаузи не допускат обаче национална правна уредба, която поставя като условие за предоставяне на право на родителски отпуск съответният родител да е имал статут на работник към момента на раждането или осиновяването на детето.

Решение на СЕС по дело [C-129/20](#)

СЕС отхвърля жалбата на г-н John Dalli за отмяна на решението на Общия съд по делото Dalli/Комисия (Т-399/17), с което се отхвърля искът му за обезщетение за вредите, които твърди, че е претърпял поради неправомерното според него поведение на Европейската комисия и на Европейската служба за борба с измамите (OLAF) във връзка с прекратяване на функциите му като член на Комисията през 2012 г. СЕС приема, наред с другото, че г-н Dalli не е доказал, че прякото участие на директора на OLAF в някои разследващи дейности, което може да бъде свързано с възлагашите му тази активна роля приложими разпоредби, чиято валидност той и не оспорва, е в състояние да накърни обективната безпристрастност на тази служба, в нарушение на чл. 41, § 1 от Хартата.

Решение на СЕС по дело [C-615/19 P](#)

Членове 89 и 90 от Регламент (ЕО) № 1224/2009 на Съвета за създаване на система за контрол на Общността за гарантиране на спазването на правилата на общата политика в областта на рибарството, за изменение на регламенти (ЕО) № 847/96, (ЕО) № 2371/2002, (ЕО) № 811/2004, (ЕО) № 768/2005, (ЕО) № 2115/2005, (ЕО) № 2166/2005, (ЕО) № 388/2006, (ЕО) № 509/2007, (ЕО) № 676/2007, (ЕО) № 1098/2007, (ЕО) № 1300/2008, (ЕО) № 1342/2008 и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 2847/93, (ЕО) № 1627/94 и (ЕО) № 1966/2006, при прочита им в светлината на принципа на пропорционалност, закрепен в чл. 49, § 3 от Хартата на основните права на ЕС, трябва да се тълкуват в смисъл, че — при условие запитващата юрисдикция

да извърши необходимите проверки — допускат национална разпоредба, която, за да санкционира нарушение на чл. 32 от Регламент (ЕО) № 850/98 на Съвета относно опазването на рибните ресурси посредством технически мерки за защита на младите екземпляри морски организми, изменен с Регламент (ЕС) № 227/2013 на Европейския парламент и на Съвета, предвижда не само налагането на глоба, но също и задължителна конфискация на улова и на забранените или неотговарящи на изискванията риболовни съоръжения, открити на борда на съответния кораб.

Решение на СЕС по дело [C-77/20](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

**Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67**

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Анна Гаврилова-Анчева*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*

За изготвянето на броя допринесоха и *София Разбойникова, Георгица Петкова, Диляна Гитева, Десислава Джарова, Васил Панайотов.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.